

1848—49. TÖRTÉNELMI LAPOK.

Ünnepi szám Kossuth Lajos kilenczvenedik születésnapja emlékére.

A Kolozsvárt létesített 1848—49. orsz. ereklje-muzeum, Abony városi, alsó-fejérmegyei, bács-megyei, Baja városi, brassói, belső-szolnokmegyei, budapesti, csongrádmegyei, fehérmegyei, gömörmegei, hontmegyei, kolozsvári, maros-vásárhelyi, szabolcsmegyei, szentesi, tolnamegyei, tordai, torontálmegyei, török-becsei, vasmegyei honvéd-egyletek s a kolozsvári márczius 15. állandó bizottság hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG:

Inczédy Sámuel nyug. ezredes elnök, Szigethy Miklós ezredes, Végh Bertalan ezredes alelnökök, Esterházy Miguel gr., Fínáli Henrik dr., Gáman Zsigmond, Gyarmathy Miklós, Huszár Sándor br., Kövály László, Martin Lajos dr., Sárkány Ferencz, Szász Gerő, Szabó Sámuel.

SZERKESZTETTE ÉS ÖSSZEÁLLITOTTA:

KUSZKÓ ISTVÁN,

az ereklje-muzeum öre.

AZ ÜNNEPI SZERKESZTŐSÉG:

Bede Jób, Deáky Albert, Fekete Béla, Herepei Iván, Váradi Aurél, Veress Endre.

RENDES MUNKATÁRSÁK:

Alsó-Kubinból: Bulla György. **B-Hunyadról:** Gyarmathy Zsigmond, Gyarmathy Zsigmondné. **Beszterczéről:** Csernátoni Gyula dr. **Brassóból:** Baráczy Sándor, Koós Ferencz. **Bpestről:** Benedek Elek, Bethlen Miklós gr. id., Degré Alajos, Gelich Richárd, Hegedüs István dr., Helfy Ignác, Hentaller Lajos, Horváth Boldizsár, Irányi Dániel, Jakab Elek, Jókai Mór, Károlyi Gábor gr., Kreith Béla gr., Pulszky Ferencz, Szász Róbert, Szinnyey József id., Tisza László, Torma Károly. **Deésről:** Kádár József. **K-Vásárhelyről:** Balogh Vendel dr. **Kolozsvárról:** Bartha Miklós, Benel Ferencz, Deáky Albert, Ferenczy Zoltán dr., Gyalui Farkas dr., Hegyesy Vilmos, Hory Béla, Jákey Aladár, Magyary Mihály, Máyer János, Sebesi Samu, Veress Endre. **Losoncraól:** Kováts Sándor. **M-Vásárhelyről:** Imreh Sándor. **Nagybányáról:** Törökfalvi Pap Zsigmond. **Nagy-Sajórról:** Sebestyén József. **Nagyváradról:** Hegyesi Márton. **Nyiregyházárról:** Krudy Gyula. **Sátoralja-Ujhelyről:** Matolay Etele. **Szamosújvárról:** Mártonffy Lajos dr. **Sepsi-Szentgyörgyrről:** Várkonyi Endre. **Székely-Udvarhelyről:** Ugron Gábor, Vajda Emil dr. **Tordáról:** Borbély György. **Vizaknáról:** Szentkatolnai Bakk Endre.

Szerkesztőség és kiadóhivatal, hozzá a lapot illető minden küldemény intézendő: Kolozsvárt, Széchenyi-tér 27. sz., Orsz. Ereklje-Muzeum helyiségében.

(Kolozsváriak előfizethetnek s hirdetések is adhatnak fel a kihordónál vagy pedig Böckel Károly főtéri s a Közművelődés-nyomda beltorda-utczai üzletében.)

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

Ara negyedévre 1 frt. — Külföldre 1 frt 25 kr.

A lap az első számtól kezdve megrendelhető.

Jelen szám 30 kr. A tiszta jövedelem az orsz. ereklje muzeum javára megy.

Az ünnepi szám tartalma:

Kossuth. Sebesi Samutól. — Kossuth Lajos. Élet és jellemrajz. Dr. Vajda Emiltől. — Ábrányi Emil: Kossuth Lajos. — Szentkatolnai Bakk Endre. Megemlékezés. — Bartók Lajos: Kossuth. — Borbély György: Aforizma. — Büttner Julia: Nagy példák. — Büttner Lina: Kossuthról. — Csernátoni Gyula: Gondolat. — Deáky Albert: Megemlékezés. — Farkas Sándor: Kossuth. — Fekete Béla: Kéi a haza? — Ferencz József: Gondolat. — Gyarmathy 'Sigmund: Tiszteletj atyádat, anyádat. — Harmath Lujza: Névtelen hősök. — Hegedűs István: Magyar Prometheus. — Hegyesi Márton: A viddini szózat szerzőségéhez. — Hentaller Lajos: Kossuth és a magyar nép. — Hory Béla: Gondolat. — Herepei Iván: Aforizma.

Imre Sándor: Kossuth Lajos azt izente és a huszáros miatyánk. — Irányi Dániel: Megemlékezés. — Jakab Ödön: Divatos tanács. — Kapácsy Dezső: 1848—49. honvédek. — Katona Imre: Kossuth Lajos szülőháza. — Kiss Sándor: Vers. — Koos Ferencz: a A lörinczfalvi vértanu magyar szakács. — Kovács János: Hogy fogadták Kossuthot az angolok és az amerikaiak. — Kulinyi Zsigmond: Apja fia. — Lipcsey Ádám: Vers. — Lövey Klára: Mindenütt Kossuth a jelszó. — Matolai Etele: Gondolat Kossuthoz. — Mártonfi Lajos dr.: Az örmény kereskedő forradalmi hírei. — Dr. Márki Sándor: Kossuth szülőhelye. — Nagy Sándor: Nemezis. — T. Pap Zsigmond: Ó év kezdete és az új év vége 1848—49-ben. — Réthi Lajos: Se traiesca Domnu Kossuth.

Sebestyén József: Kossuth és a népiskola. — Szabó Samuel: Gábor Áron és a székely szekeres. — Szász Gerő: Vízakna — Szalczér Sándor: A muszka katonák és a magyar nők. — Szultán és az emigránsok — Szántó Lajos: Kossuthoz. — Széchy L. József: Reflexiók. — Szerényi József: Gondolatok. — Tokaji Irma: Háboru, mint nemtő. — Vadnay Károly: Minden elveszett kivéve a becületet. — Várady Aurél: Gondolat. — Váradiné Miklós Ida: Emlék sorok. — Vajda Emil: Második zarándokolásom Turinba. — Veress Endre: Kossuth anyjának halála. — Veress Ferencz: Hogy láttam utoljára Kossuthot. — Végh Bertalan: Báró Riedesel — Zempléni Árpád: Tályá.

TARTALOM:

	Oldal
Kreith Béla gr. a fővárosi 48—49. ereklye-kiállítás kezdemenyezője és főrendezője. (Arczképpel.) K.-tól	189
Okmánytár:	
A pestmegyei fiatalság levele Teleki Sándor ezredeshez	190
Büttner Emil levele, a mikor Arad várát akarták ostromolni 1848—49. orsz. ereklye-muzeum Kolozsvárt. (Képpel.) — A muzeum képe	191—193
A 47-ik zászlóalj veszedelme Komáromnál. Dr. Éder J.-tól	193
A 7-ik honvédszászlóalj története. Kássa Lajos emlékeiből	193
Vasvári Pál életéből Dr. Herrmann Antaltól. — A Vasvári keresztje. — Vasvári-alapra újabban adakoztak	194
Különfélék:	
Arany-könyv. — Ünnepi szám. — Kreith Béla gr. — Szives tudomásul. — A Kolozsvárt létesített 1848—49. orsz. ereklye-muzeum. — Honvédképek. — Ereklyék beküldése. — Kossuth-alap. — Kossuthképek. — Mikor Teleki S. az emigrációból hazérkezett	195—196
Kérdések és feleletek	196
Szerk. üzenetek	196

Tanintézetek önképző és olvasó köreikől, kaszinók, körök, könyvtárak, olvasó-egyletek, hazafias testületek, látogatottabb vendéglői helyiségekből az „1848—49-iki Történelmi Lapok“-nak nem lenne szabad hiányzani. Éppen azért, bizalommal kérjük fel lapunk barátait, sziveskedjenek tekintélyüket, befolyásukat érvényesíteni arra nézve, hogy azok az intézetek a melyek még lapunkat nem ismerik, a jövőre járassák, hogy szélesebb körben megjelenve a lap, annál inkább megfelelhessen annak a feladatnak, a melyre hivatva van s a melyet teljes odaadással szolgál.

Hova ajánljuk be a Történelmi Lapokat? Mikor lapunk megindult, szerkesztő-bizottságunk, vagy közvetlen vagy közvetve a lapok útján felkérte egész Magyarországot a támogatásra. Magyarország népe, nemcsak mint mondani szokták, hanem tényleg kezét fogott a Kárpátoktól Adriáig arra nézve, hogy lapunkkal a szabadságharc történelmének ügyét támogassa. Most ugyanis Magyarország nagy fali térképén apró piros zászlócskákkel jelöltettek meg ama helységek, a melyekben lapunk szivesen fogadott rendes látogató. E jelölések rendkívül érdekes képet adtak a földabrosznak. Az ország keleti,

északi, nyugati és déli határvonalai közelében véges-végig vonulnak körben a zászlók, mint valami őrszemek. Benn a hazában némely olyan pont, a hol a magyarság küzdelmet folytat a létért, sűrűbben van megrakva zászlókkal, mint egyebütt. Általán a keleti rész és Felső-Magyarország némely pontja sűrűbben van benépesítve, mint a magyar Alföld, vagy mint a tulnyomóan magyar ajkuak által lakott vidék. Némely helyt körben, másutt derékszögben, ismét másutt vonalban helyezkednek el a lobogók, mint hajdan a hadoszlopok. Teljesen hiányzanak a lobogócskák a következő pontokról és azok közelében levő vidékekről: Segesvár, Erzsébetváros, Medgyes, Sz.-Keresztur, Toroczkó, Czegléd, Radna-Lippa, Pécska, Nagylak, Csanád, Nagy-Kikinda, Nagy-Szent-Miklós, Orosháza, Mező-Berény, Gyoma, Mező-Tur, Kun-Szent-Márton, Tisza-Földvár, Török-Szt.-Miklós, Kis-Ujszállás, Karczag, Püspök-Ladány, Berettyó-Ujtalu, Hajdu-Böszörmény, Mező-Kövesd, Gyöngyös, Jász-Berény, Jász-Apáthy, Jász-Ladány, Ujszáz, Kecskemét, Felegyháza, Csongrád, Kun.-Szt.-Miklós, Szabadszállás, Halas-Baja, Zombor, Szent-Tamás, Bács-Földvár, Ujvidék, Nagy-Léta, Székelyhid, Margita, Kis-Várda, Magvár, Sz.-Váralya, Sz. Váralya, Sárospatak, Csurgó, Pápa, Zolyom, Ipolyság, Nagy-Salló, Szepes Váralya, Szepes-Olaszi, Igló Nagy-Tapolcsány, Érsekujvár, Nográd, Pata, Bicske, Kis-Bér, Moór, Kapuvár, Várpalota, Sümeg, Tapolca, Keszthely, Léva, Nagy-Kanizsa, Mohács, Fiume, Fehér-Temzlóm, Resicza Bánya, Lugos, Késmárk, Lapunk barátait kérjük arra, hogy a kiknek e vidék közönségével összeköttetése van, támogassa nemzeti ügyünket, hogy lapunk hívekre itt is találjon s hogy lobogóinkat ezeken a vidékeken is kitűzhessük. A viszonyokat ismerősöktől erre nézve szivesen veszünk utbaigazításokat. A térképen az ereklye-muzeum tagjainak színhelye *fehér* lobogóval, a lap önkéntes munkatársainak székhelye pedig *zöld* lobogóval van jelezve. Az ereklye-muzeum vidéki köreinek székhelye *piros, fehér, zöld* lobogóval lesz jelezve, reméljük, már Kossuth születése napja 90 évfordulójától kezdve és annak emlékére több helyen.

Az 1848—49. Tört. Lapokra előfizettek egész évre:

(Megkezdjük a névsor közlését a szerkesztőség határozata folytán, kapcsolatban a „Szives tudomásul“ című közleménnyel.)

Abonyi Pál, Alispáni hivatal Nagy-Enyed, R. Antos János, dr. Arkossy Gyula.

Balogh Sándor dr., Bernát Albertné, Baranyai Mihály, Balázs Vincze, Bajai honvéd-nyelet, Böjth József, Szentkatolnai Bakk Endre, Barla Gerő, Bajkó Mátyás, Barla Domokos, Bárdossy József, Báthori Sándor, Bárdossy István, Bukaresti Magyar Társulat, Boér János, Bodossy Pál, Benczedi Gergely, Breuer Gusztáv, B. Budaj Miklós, Babics József, ifj. Berger Samu, Broz Alajos, Beke József, Bihary Sándor, B.-Diószoghi Casino, Benedek István.

Császár József, Csanádm. honv.-egylet, Charusz László, Csáklyi János, Cséfalvi Alajos, gr. Csáky Kálmán, Cserey Ignác, Csáky György.

Duka Ferencz, Daday Elek, Deák István, Drisnyei István, Demjén Ágoston, Demjén Károly, Dobos József, Dániel Gábor, Dáné Károly.

Eperjesi honv.-egylet, Éder József, Ernuszt Kelemen, Elekes Mihály, Endrődi János.

Fornét Kornél, Fekete Ferencz, Fay Barabás, Fejérvári Imre, Fortvingler Ferencz, Fejérdi József, Forster Elek, Fischer Károly, B. dr. Fialla Lajos, Fényes Gyula.

(Folyt. köv.)

1848—49. TÖRTÉNELMI LAPOK.

Hirdetések a kiadóhivatalban véletnek fel.

Felelős szerkesztő:
KUSZKÓ ISTVÁN,
az ereklye-museum öre.

A lapszellemi és anyagi részét illető közlemények az ereklye-muz. öre czimére küldendők.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Kolozsvár, hosszu-utca 3. sz.

Előfizetési díjak:
1/4 évre 1 frt, 1/2 évre 2 frt, egy évre 4 frt.

Kéziratok nem adatnak vissza.

Kossuth.

Bölcsődnél a nemzet geniusza állott. Homlokodra csókolta a lángész fénysugarát; lelkedbe oltotta hazád és nemzeted szabadságának szent szerelmét. E szent szerelmet ápolta és őrizte féltő gonddal az ifju, e szerelem szolgálatában állott a férfi és e szerelem édesíti meg az öreg hontalanságának nehéz keserveit. Hazád szabadsága, nemzeted jólléte, fejlődése, kulturája és ezekből fakadó boldogulása volt — a mióta csak eszmélsz — lelked vágya, szived imádsága.

Három század tehetetlenségének, könnyelműségének és gyávaságának átka nehezült ránk. Meg volt támadva nyelvünk, meg volt támadva szabadságunk, meg volt támadva nemzetiségünk, meg volt támadva ipari és gazdasági fejlődésünk. A nemzet ereje elpuhult, önérzete kivesző félben volt és a kik az alku, a zsbivásár methodussával kisértették meg a nemzet érdekében a harcztot, azoknak kétségbe esve kelle tapasztalni, hogy minden alku a nemzet rovására, a nemzet kárára köttetik. A kérést visszautasították, a törvényes követelést kigunyolták. Az egykor hatalmas, de akkor beteg oroszán minden számár patájának érezte fájdalmas rugását.

A nemzet felett a dicstelen halál katasztrófája lebegett, melynek láttára még az is megrendült, ki óriási tehetségével, hitével, vagyonával életén keresztül erős bizalommal küzdött hazájáért.

Hogyne vesztette volna hát el bizalmát a kicsinyhítű? Mi tartotta volna tovább is ébren a gyávákat és mi rázta volna fel hát a félig halott nemzetet?

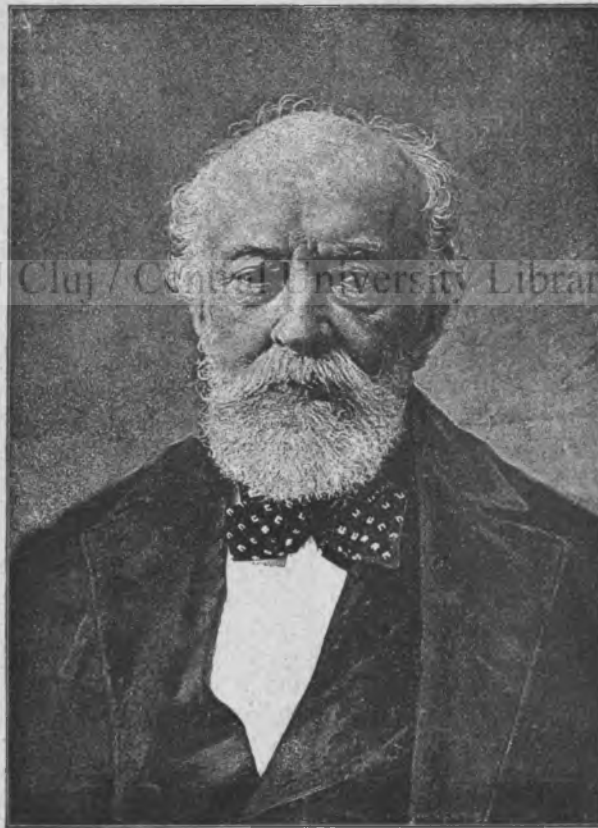
A léleknek mekkora hite, a fizikumnak mekkora tevékenysége, a szellemnek mekkora ereje, milyen hősi és milyen erkölcsi bátorság kellett

ahoz, hogy valaki szembeszálljon a fegyverek ezreivel — fegyvertelenül, hogy valaki csak a saját igazságába vetett rendületlen hittel követelni merjen egy zsarnok hatalomtól, hogy valaki lángészének fényével egymaga sugározza be a sötét országot és szavainak varázsával állítsa talpra a lemondás betegségében zsbibadtan alvó nemzetet.

Ekkor lángolt fel szemmedben a tűz, hazád, néped szerelmének szent tüze, a mit bölcsődnél oltott lelkedbe a nemzeti genius. Ekkor gyult fel agyadban az eszme, mely férfi-koroddal óriássá izmosult. Ekkor ragadt magával a szent hév, a lelkesedés, mely a tettek mezejére szölitott.

Kezedbe ragadtad a zászlót, mely annyi időn keresztül megtépve hevert a porban. Hangodnak búbajos zengése, szavaidnak lelkesítő tüze, gon-

dolataidnak nagysága, eszméidnek igazsága keresztül dörgött Kárpátoktól Adriáig. Tőled tanulta meg a nemzet, hogy a beszédnek búbája van, a szónoklatnak varázsa van, melylyel ha a gondolatok szépsége, az eszmék igazsága párosul, olyan hatalommá válik, melynek a pokol kapui sem állhatnak ellent.

Kossuth Lajos

1892-beli felvétel. □

Ez a hatalom rázta fel a kábult nemzetet, ez a hatalom ébresztette öntudatra, ez a hatalom figyelmeztette jogaira, ez a hatalom teremtett egy beteg tömegeből vitéz hadserget, mely hazája szabadságáért panasz nélkül küzdött és jajszó nélkül vérezett.

A Te ékesszólásodnak, a Te bátorságodnak és a Te lángeszdednek ereje és hatalma alkotta meg az ezer éves nemzet azon fényes korszakát, melynek sugarai mint erős lángoszlop világítanak arra az útra, a melyen haladnunk kell, hogy dicsőséggel érkezzünk meg a második ezredévhez. *Ez az a fényes korszak, mely mint a világító torony, úgy jelöli ki a tévelygő nemzet irányát.*

A Te lelked vezérelte e nemzetet és a Te véred lüktetett a márcziusi hősök szívében. Neked köszöni a nemzet alkotmányát, a sajtó szabadságát, a polgár a jogegyenlőséget.

A kitartásnak, a küzdelemnek, az önfeláldozásnak, a rendithetlen hitnek és bátorságnak soha senki sem mutatta magasztosabb példáját, mint Te, de soha semmit sem tettél önzésből, soha semmiért sem vártál jutalmat. Tetteid rugója hazád, nemzeted szabadságának szeretete volt és jutalmad a jól végzett kötelesség édes tudata.

A Te önzetlen honszerelmedre, a Te fényes jellemedre, a Te nagy lelkedre, nemcsak az elhatározó pillanatban, nemcsak a tettek korszakában, nemcsak a harcok viharában volt szüksége a nemzetnek. A Te szeplőtlen erényeidre szükség van ma is, hogy fényes példányképpül álljon azok előtt, a kik saját kicsiny mivoltukban elveszítették az önállóság, a függetlenség minden reményét.

A Te fényedre szükségünk van ma is és szükségünk lesz örökké. Nem fog eltűnni a hívők szemei elől, mert olyan az, mint a milliárdnyi mértföldekre álló csillag, a mely kialakása után is századokig sugárizik.

Kolozsvár, 1892. szept. 8.

Sebesi Samu.

Kossuth Lajos.

Magyarország méltó ünnepet ül szept. 19-én. Újjáteremtőjének, legnagyobb szónokának s 44 év óta a száműzetés keserű kenyerén külföldön élő, de mindig hazájáért lángoló apostolának s martyrjának hoz köteles áldozatot a hazafiság szent oltárán. A 90 év, melyet a nemzet által imádott nagy férfiú a napokban betölt, küzdelem az emberiség legszentebb érdekeiért, a balsors és szerencse változatos sorozata, melynek legdicsőbb napjai Magyarország legfényesebb múltjával vannak össze nőve.

E dióhejba szorított életrajznak feladata e

küzdelem teljes s tanulságos időről áttekintést nyújtani.

Kossuth Monokon látá meg először a napvilágot 1802. szept. 19-én ősrégi, nemes családból származva. Atyjától öröklé a jellemeszilárdságot s vasakaratot, szellemi nagyságát, anyjától a szívjóságot s a kedély nemeségét, mely jellemében mennyei harmoniává olvadt össze. Deák korában már bámulat tárgya, a tanárok kedvence. A gimnásiumot S-Uj helyen a jogot Sárospatakon végezte. Ügyvédé lett s megyéjében híres szónokká. A népnek pedig jótevő apostola, atyja s tanácsadója. Mint „absens legatus“ feltűnt a pozsonyi országgyűlésen, majd az „Országgyűlési Tudósításokban“ harsogtatta Messiási szózatát. E tudósítások az előadás tárgyilagossága, a stylus nemes és világos egyszerűsége, az adatok csoportosítása által tüntek ki. Nagyszerű sikerei után az országgyűlés befejeztével Pestre jött a „Törvényhatósági tudósításai“, melyek liberális törekvéseinek oly sok híveket szereztek, rossz vért szültek a kormánynál, mely mindent elkövetett, hogy a szellemóriást elnémitsa.

Kossuth azonban folyton szítja a mozgalmat s férfias következetességgel s nemes lelki bátorsággal folytatja a harcot a kormánnyal. Végül elfogják s a nemzet nemtője silány börtönbe kerül. Otromba vádak alapján 3 évi kemény fogságot ül s szenved idvezitőként. Fogsága idejét tanulmányokra fordítja s szabadon bocsáttatása után mint kész államférfiu lépett újból a munka színterére.

Megtört egészsége csakhamar helyreállván, mit későbbi nevének köszönhet első sorban, összeütközésbe jő Széchenyivel. 1841-ben a „Pesti Hirlap“-ot szerkeszti, a harc foly erősen s Kossuth oly hatást ért el, mely a hirlapírás terén páratlanul áll. Vezérczikkei mindmegannyi oraculumok, nagyfontosságú reformeszméi pedig bámulatba ejték az ellentábor is. Széchenyi veszélyesnek tartván Kossuth demokraticus irányát s óriási sikereit a „Kelet képében“ megtámadta K. nagyhatással replikázott s győzött. A kormány minden erőlködése daczára Pest-megye követévé lesz. Az 1847-iki pozsonyi dietán vezérré lesz s itt fejt ki legnagyobb munkásságot Magyarország ujjáalakítása érdekében. A közvélemény mellette foglalt állást s beszédei még az ellenségeket is lebilincseltek. Az első felelős min. megalkotásánál a pénzügyi tárczát bízzák reá s itt is korszakot alkotó működése hálfára ösztönöztek mindenkit. Az önvédelmi harc kitör. a legveszélyesebb napokban páratlan lélekjelenléttel bátorságot olt a csüggedők szívébe s úgy áll a veszélyek közepette miként a százados tölgy, melynek ágait a vihar megtördelte ugyan, de alapjában megingatni nem bírja. Kormányzóvá lesz, a nemzeti ügy bukása után kénytelen Törökországon át Angliába menekülni. Irtóztató napokat áll ki, egyfelől szeretett hazája, másfelől földönfutó családjának szomorú sorsa aggasztja.

Kiutahiában együtt van a család. Itt készíti el nevezetes emlékiratát is, melyet a francia és angol kormányhoz nyújtott be.

1851-ben Észak-Amerikába megy s ezzel veszi kezdetét szomorú vándorútja, de egyuttal diadala is. Ékesszólása elragadó volt s az angol nép bámulva hallgatá szónoklatait. Beszédeket tartott Angolország ö-szes városaiban s mintegy 100 beszéd tartása után visszatér újból Amerikából. Londonban munkája után tartotta fenn szegény családját. Nyilvános felolvasásokat tartott, hogy fiait illő neveltetésbe részesíthesse. E közben folyton az alkalmat várta, hogy szeretett hazáját a rabságból föl-szabadítsa.

Azonban irtóztató csalódásokon kelle keresztül mennie, mert a kikben leginább bízott, azok hagyták cser-

ben. Ő azonban elveihez hű maradt s később volt inkább a hontalanság keserű kenyerét enni, semhogy politikai elveiből egy hajszálnyit is engedett volna: „Nem hazám függetlensége polgári hitvallásom istensége.“ A csapások egyre folytak, imádott nejét és leányát elveszti s ezután fiaiban talál legfő vigaszt, Iházban barátot s Ruttkaynéban egy valóságos őrző anyyalt.

Kossuth Turinban telepedett le véglegesen s miként ő mondá: „a természetet csodálom, ebben van sok élvezetem, az emberiséget is szeretem, de csak távolságból.“ „A mióta Olaszország nemzetközi viszonyai átalakultak, mondá Kossuth, akként élek itt, mint a hajótörött, kit a habok egy lakatlan vidékre dobtak ki. Egészen kívül állok az emberi társadalmon; nincs a népes országban egyetlen egy ember is, a kivel nemhogy baráti viszonyban, de csak ismerettségi érintkezésbe is állanék. Annyirá természetemmé vált az örökös magány, miszerint, megvallom — napok óta lázas idegességben tart e tömeges találkozás kilátásának már csak gondolata is.“

Íme pársorban a leghűbb életrajz. . . .

Zajos társaságban ő sohasem vágyódott. Szabad idejét mint ügyvéd vadászokban vagy különösen a természet bámulásában töltötte. Utóbbi időben nagy sétákat tett. Jelenben erről is lemondott s minden idejét Iratai IV-ik kötetére fordította, melyet szerencsésen be is fejezett.

Hosszu időn át megszűnik ura lenni önmagának. Visszautasíthatatlanul rendelkezik személyével és idejével a nemzeti közérdekért előbb a zöld asztalnál, szószéken a miniszter padban és a harczmezőn. Nagy veszte-égek érik, lelki nagysága vigasztalja s a magánhajlék jótékony csöndje irtóztatóvá zordonul és nyomasztóvá.

Kossuth életmódja majdnem következetes volt a legutóbbi időkhöz. A nap legnagyobb részét könyvei közt tölti. Közben nagy sétákat tett, most azonban elfoglaltsága s gyöngesége miatt erről is le kellett mondania s jelenben a massage gyógykezelést használja. A fiai is elszéledtek s csak ritkán láthatja. „Iház bácsi“ pedig egy jobb hazába költözött.

Mindenképen a régi Kossuth saját nagyságán kívül csak — kimerülhetlen érdeklődése maradt a nemzet jövője és fejlődése, a magyar közélet és közállapotok iránt. S vele született szívjósága mindennemű szírcsétlenség enyhítésében; határtalan bizalma az emberekben s oldhatatlan szeretete elevenek és holtak, személyek és dolgok, egy szóval minden iránt a mi „Magyar!“

Pedig elzárni ajtaját és keblét, a kerek földön nincs ma halandó ember kinek annyi oka és joga volna, mint épen Kossuth Lajosnak. . . Irigység és hálátlanság szomorú kiegészítő része lévén a népszerűségnek és sikernek és állandó árnyéka a vakító fénynek az ő nyilvános tevékenysége alatt minden időben.

Azt állítani, hogy Kossuth küszöbénél megállapodik és megváltozik a természet rendje, nevetséges tuzás volna. . . . Annak az elszigetelésnek, melylyel úgy él a népes Olaszországban, mint hajótörött egy lakatlan szigeten — lélektani egyik nyitja bizonyára a sokszoros csalódás hálátlan kortársakban és hűtlen „jó barátokban“ . . .

Lépjén elő mégis egyetlen magyar széles e hazából, a ki megfordulván a turini remetelakban, panaszt v. vádat hallott ez irányban. . . és a kit a volt kormányzó fajrekonni szeretet egy forró kényszerítésével ne üdvözölt, meg ne örvendeztetett, föl ne gazdagított volna. . . .

Kossuthra betű szerint talál a mit Foxról az emberről Gibbon mondott „soha emberi teremtés nem volt annyira ment a gonoszság és hamisságnak még árnyékától is, mint ő. . . .“ „S miként az angol államférfinál és

szónoknál, nagy eszmékkel a lángelmét, nála is a szív melegsége termékenyíti meg.“

Varázshatású beszédeiben ez az a titkos bűverő, melyre a holt betűben nem bírnak ráakadni a szürke okulárés „műtészek“. Ez a megfoghatlan, csodálatos ígélet, mely ellenállhatlan ömlik lényéből a személyes érintkezésben s rabul ejt mindenkit bárminő politikai kredoval v. profán érzelmekkel közelednek az élő Memnon szoborhoz. S Petőfi költői geniusza jól sejtett, mikor a föld jóságának nevezte el a virágot. — úgy Kossuth poraiban e virágtermő jóság akkora gyarapodást fog nyerni, mely örökké viruló drága takarót vonna az ő sirja fölé még az esetben is, ha ez — Szibériában domborulna s koszoruival föl nem keresné, be nem borítaná azt nemzedékről nemzedékre a magyar nép kegyelele. . .

Kossuth összes beszédei, levelei közt alig van egy is, mely költői szépségekben s igazságokban ne bővülkednék. „Iratai“ pedig a történet, tudomány kincses tárházába vezet, mely bámulattal tölt el a nagy tehetség iránt, mert költő és szónok egy személyben. Fantáziája kedélye, nyelvezete mind költőre vall első sorban. S nem egyszer csak a rimek hiányzanak, hogy versnek nézzük e dallamos prózát, mely drámai erővel tolmácsol mély gondolatokat, s gyerekésszel megérthető olyan tisztá ott is, a hol a legtömörebb, vagy a hol végtelen periodussá szélesülnek a mondatok — a rohanó árt szigetekként megakasztó, megbontó számtalan közbevetésekkel. . .

Kossuth mint szónok ritka szép jelenség. Középtermetű sugár alakjában több a lágság és szenvedély, mint az erő. Téveteleg, nagy kék szemeiben bizonyos derűs melabú honol, orra egyenes, éles metszetű nyílásokkal, ajka duzzadt, magasan domborodó homloka hatalmas szellemi tehetségre vall. Organuma rendkívül szép, zengzetes, behizelgő rokonszenkveltő s ép oly kellemes mikor halkan suttog, mint a lázas szenvedély legerősebb kitörésénél.

Kossuth önerején lett azzá, a mi Nemes szíve mindig a hazáért dobogott, a hazával busult, azzal örvendett. Elveihez hű volt mindig s ezekért bátran sikra szállott. A sok rágalom között is állott mint a vár, melyet a lörések meggyengíteni nem bírnak. Tett, szenvedett, a népek millióinak boldogságáért s száműzetés lett mind ezekért a méltó jutalom.

Kossuth nélkül Magyarország soha sem lett volna azzá, a mi ma. A nép még most is igába nyögne, ha vasereje meg nem törí a népszabadság boldogító ösvényét. S fájdalom, a kiról Deák Ferencz oly dicsőreleg nyilatkozott, kinek nevével szorosán össze van kötve Magyarország fenmaradása s virágzása, az hazáját többé viszont nem láthatja sőt porai sem nyugodhatnak az édes anya földjében. A sors keserű játékaul kell tekintenünk még egy szomorú tényre s ez az, hogy a fiuk sem óhajtják többé viszontlátni édes hazájukat s a Kossuth család e fiukkal kivész, kipusztul örökre. . .

Am legyen Columbus sorsa a Kossuthé is . . . élelmes hiuság am lopja el dicsőségéből, a mi a név és czim: a nemzeti újjászületés minden érdeme és nagysága az ő homloka köré, von glóriát, s miként az egész föld kerekéségén nem Vespucci Amerigot ünneplik ma az „ujvilág“ fölfedezésének négyszázadik évfordulójánál — bárkinek osztogatja most nálunk a történelem félrevezetése végett az „államférfiu“ diszes jelzőt, a jövő millenium végén, háláéneket első helyen az ő emlékezetének fognak zengeni, a ki nemcsak jósolgatta, hogy „Magyarország lesz“ de gondolkodott, hogy lehessen is és legyen! . . .

Székelly-Udvarhely.

Dr. Vajda Emil.

Kossuth.

Honi ég mosolyog mi ránk, kiesinyekre,
Mi nekünk megnyillik a szép haza keble,
Erdő, mező, róna minekünk kitarul —
S te csak álmodozhatsz elvesztett hazádról!
Táplálnod kell folyvást ama gondolatot:
A ki szabad hazát millióknak adott,
Annak a magyar föld — óh! ez hogyné fájna —
Annak a magyar föld többé nem hazája!

Honi szellő lebbenj, sugd fülébe lágyan:
Téged áld mindenki a távol hazában!
Rád gondol az ifju, hogyha nagyot érez
S téged fűz az aggkor legszebb emlékéhez!
Sugd fülébe: nálunk ragyogó név sok van,
Osztozók a fényben és a hatalomban,
Kik előtt a tömeg leborulni siet: —
De szent név csak egy van s ez a név a Tied!
Budapest, 1892. szept. 14.

Ábrányi Emil.

Kossuth Lajos.
1847—48-beli felvétel.

A magyar nemzet politikai életének vezércsillaga, független, önállóan kiáltott magyar haza támoszlopa, a magyar nemzet és hazának új aerát nyitó nagy status férfia: Kossuth Lajos, kinél soha senki nemzetet s hazát jobban, tisztábban nem szeretett, midőn látta, hogy az óriás tömeggé tömörült ellenséges nemzetek irtó hada ellen, az önállás és szabadság szent harcát Leonidas kis serge hősiességével vívó magyaron erőt vett, s kiszaggatta kezéből a szabadságnak oly dicsőséggel fennlen lobogtatott zászlóját; midőn látta, hogy hazája szép intézménye, az európai szabadság szentsége összeropogtatott; a szabadság istennője oltárai összeomlottak; midőn látta, hogy remény nem adatik sehonnan az egyesült osztrák és orosz nagy hatalmasságok ellen az önvédelem harcát

tovább sikerrel folytathatni; s értesült a letiport s megverzett nemzet által árulónak ítélt Görgey fegyver letételéről is; 1849 aug. 19-én, élete e legmegrázóbb napján imádott hondból a barátságos török földre menekült.

Hazája véghatárán megállott; elbucszott nemzetétől; elbucszott hazájától; melynek nagygyá, dicsővé, szabaddá és boldoggá tételére aldozta szive, lelke, elméje minden erejét

Imádott hona felé fordulva többek közt monda: *Redd hazám, 15 ellenséges nemzet borítá a sirhantot; ezt leemelni rólad megjövök én a 16-ik szabad nemzet százereinek kíséretében!... Légy hű addig, mint vald!... És csak akkor hangoztasd nemzeti dalodat, midőn majd meghalod határaidon dörögni Albion hatalmas ágyuit.* . .

„A magyarnak tele e'érkezett ugyan, de az nem lesz tartós! . . .

Négy évtizednél több zajlott le, de a nagy bujdosó, a nagy száműzött a 16-ik szabad nemzet százereinek kíséretében vissza nem tért hazájába! . . . ? A magyar nemzet, alkotmánya és szabadsága vissza szerzésének szent ügyében Albion hatalmas ágyuit nem hallotta határain dörögni!

Azonban, az oly annyira szomorú és gyászos tél elmúlt; s jött a látónoki lélekkel Kossuth által megjósolt tavasz.

Vizakna, 1891. szept. 11.

Szentkatolnai Bakk Endre.

Kossuth.

(Midőn Rudolf trónörökös emlékezett róla, írván az „Osztrák és Magyar Monarchiának.”)

*Mi volt Kossuth? felel rá a történet;
Lángoszlop, a mely járt a nép előtt.
Volt kor, midőn ő az ige, a lélek,
A jognak hangot ad, s óriás erőt.
Egy korszak volt ő, rendkívüli nagy,
S ha nem fordulsz el, sőt felé közelgetsz,
Ne hidd: fenséged csorbitója vagy!
Szent zálog ez, hogy nagy király leendesz.*

*Nincs mért fátyolt reá! Félreértés többé
Királyunk s nemzetünk közt nem lehet
És fátyol nem főd el napot; örökké
Fénylő nap e korszak fejünk felett.
Bár bizhatsz a magyar hűség szavában,
Őszintesége a trón szirt alapja:
Nincs oly rablelek széles e hazában,
Ki őt szívének mélyén megtagadja!*

Budapest, 1892. szept. 14.

Bartók Lajos.

Hunfalviként „a történelem nem mese“. Kossuth alakja a történelemé és pedig a történelemnek egyik legragyogóbb szakasza — politikai, irodalmi és világművelődési tekintetben. Ezt tagadni annyi volna, mint az igazságot, a tudományt, a pragmatika történetét tagadni. A ki Kossuthot nem tiszteli az emberiség továbbfejlesztése ügyében hozott munkájáért, legyen az ellenfele vagy személyes ellensége, bármilyen

foglalkozásu, avagy uralkodó; a ki a Kossuth nevének felemlítésénél közönyös marad: az az ember az igazságot, a tudományt, a pragmatika historiát tagadja; vagy nem érti s ekkor tudatlan, vagy érti, de nem tiszteli s ekkor lelketlen: Egyik esetben sem tarthat igényt a művelt emberek sorában helyet foglalni.

Torda, 1892. szept. 8.

Borbély György.

Nagy példák.

A forradalmak történetében fényes ideális helyet foglal el a magyar szabadságharcz. Mert itt nem a nép harczott elnyomói, az uri rend ellen, hanem az ur szállt sikra, hogy a népek adott szabadságot saját vérével védje.

Az emberiség szeméjének, a nyomorult csöcseléknek, mely más népek forradalmait beundokítja, örült verszomjával és bűsz fertelmeivel, a magyar szabadságharczban nincs szerepe. Hősei tiszta eszmékért, tiszta kézzel harcztak; uri hősök, gentlemannok voltak a politikában, a csatában, a halálban. Ideálisan küzdöttek, ideális célért: nemzetük megváltásáért, azzal a tudattal, hogy utjuk a keresztfához is vezetheti őket.

Ne forduljon hát a magyar ifjuság idegen csillagok felé, mert tisztább fényű csillagok ragyognak saját hazánk történetének egén. Keresse eseményeit a magyar szabadságharcz nagy férfiai közt, s azoktól tanuljon jellemes lenni a hazaszeretben!

Aranyos-Maróth, szept. 7.

G. Büttner Julia.

Kossuthról.

Boldogult Emil bátyánk, ki 1848—49-ben, mint gyermek ifju végigharczolta és átszenvedte a „Niebelungok harcztát“ kezdettől legvégig, — lelkében sokat megőrzött e nagyidők idealizmusából. Így a Kossuth-kultusz is. Amit aztán egész családunk megtanult tőle. Azért én is mindig többet és többet óhajtottam hallani Kossuthról, hogy ha lehet, még jobban rajonghassak érte. Főkép kortársainak véleménye érdekelt, kik akkor ismerték, mikor fölhangzó szavai csodákat műveltek. Magyarországon Paczolay János, ki pedig Kossuthnak politikai ellenfele volt, kérdezősködésre azt felelte: „Minden híres nagy ember kisebbnek látszik a közelben, de Kossuth még nagyobb lett, mert volt benne valami isteni.“ — Rónai Jácint püspök is, pár évvel halála előtt azt mondta nekem: „Kossuth erős hatása nemzetére abban állt, hogy neki magának is erős hite volt isteni küldetésében.“

Így két kortársától, két komoly, koros férfitől, hallottam Kossuthot azzal jellemezni: „isteni.“

Aranyos-Maróth, 1892 szept 7.

B. Büttner Lina.

*A ki nem bizik saját sorsában, az gyáva,
de a ki nem hisz nemzeté jövőjében, az bűnös.*

B. Büttner Lina.

A satnyulni kezdő ivadékból daliákat; a rabszolgákból önérzetes polgárokat; a széthúzó töredékekből egységes nemzetet alkotott. Jutalmul a gondviselés megajándékozta őt azzal az évszázaddal, a melyben eszméi tettekké valósultak és örök ifjuságot adott lelkének, hogy megaranyozza vele szenvedéseit.

Besztercze, 1892. szept. 6.

Csernátoni Gyula.

A nagy eszmék győzelemre vezető apostolainak születésük napján egyszerre ünnepeljük az eszmék születését is. Kossuth Lajos születésnapja Magyarországon a nemzeti politika karácson-ünnepe. Kossuth a szabadságnak világapostola, e század hajnalának első sugarainál nyitotta fel először szeméit és ma a század alkonypirjánál keresi sasszemével, látnoki sugalmával, a jövő csillagjárását. Hosszu életében a sors mintegy megnyilatkozott, hogy az általa hirdetett elvek örökéletűek: és ha mi kegyelettel őrizzük Kossuth emlékét s rendithetlen hivei, küzdő harcossai leszünk elveinek, nemzetünk történelmében jogunk lesz a második ezredévhez is.

Kolozsvárt, 1892. szept. 14.

Deáky Albert.

Kossuth.

Ki ne ejtsük szentségtörő ajkkal,
Csak a mikor imádkozunk halkal
És szárnya kel az igaz szavaknak,
Melyek szívünk mélyéről fakadnak.

S ha hazánkat foglaljuk imánkba:
Kossuth nevét ajakunk megáldja!
Mert e névre ha áldásunk nincsen,
Tán nem áld meg minket sem az Isten . . .

Farkas Sándor.

Kié a haza?

Régi elv, hogy a kié a föld, azé az ország.
És kié a föld? Vajon azé-e, ki ekéjével hátát barázdára szántja, hogy uzsora kamatot kapjon utána? Azé-e, ki palotát és gyárat emel rá?

Vagy azoké, kiket minden göröngyhöz egy-egy emlék köt, kiket minden kőhalomhoz, minden romhoz a historia egy-egy magasztos tradíciója fűz?

Talán mindkettőjüké. Csak hogy mig egyik a telekkönyv lapjain biztosítja jogát a földhöz,

másik szive vérével a történelem lapjára jegyezve valla magát ősei öröke birtokosának.

És ezeknek a joga elévülhetlen, ezeknek a joga megtámadhatlan. Azért a haza az övék. Azért a Nagy Lajosoké, a Hunyadiaké, a Rákócziaké, a Zrinyieké és a Déákoké.

Azért az érte bujdosóké, szenvedőké, számkivetetteké.

Azért a Kossuthé.

Kolozsvár, 1892. szept. 10. *Fekete Béla.*

A haza és halottjai.

A haza fogalma kimondhatatlan sokat jelent, s értéke a szerint fokozódik, amint mind erősebb gyökerekkel nő egy nemzet szívéhez. Hazánk földjének legszebb része kalásztengert ringató rónáink; legdrágább része fenyves palotákkal ékeskedő városaink; de legértékesebb része: csatamezőink és hőseink sírjai. A hazát nem csak az élők alkotják, hanem szintoly — vagy talán nagyobb — joggal a holtak is. Az élők palotái jelentik a munkát, a kényelmet, az örömet; ellenben a hősök és ősök sírjai annak a symbolumai, amiért a letűnt nemzedékek imádkoztak, küzdöttek, szenvedtek és vértettek. Ime ezért több a haza, mint az egyén, több, mint a család, s több mint az egy földterületen élők társadalma.

Kolozsvár, 1892. szept. 10. *Felméri Lajos.*

„A bölcsek fénylenek, mint az égnek fényessége és a kik sokakat az igazságra visznek, miként a csillagok, örökkön örökké fénylenek“. Ezt mondja a szent-írás és erről tesz bizonyosságot Kossuth Lajos-nak hazánk és nemzetünk történetében soha el nem muló fényben ragyogó élete.

Kolozsvár, 1892. szept. 7.

*Ferencz József,
unitárius püspök.*

„Tiszteljéd Atyádat és Anyádat, hogy hosszú életű lehess e földön.“

A X. parancsolat ezen pontjának hű teljesítéséért: *hosszu életű lettél e földön.*

„Szeresd Hazádat, tehetséged legparányibb részét is annak szolgálatára szenteld.“

Ez a szív parancsolatja!

Te szived e parancsát a leghivebben betöltötted s *nem csak hosszú, de örök életű lettél e földön.*

B.-liunyad, 1892. szept. 6.

Gyarmathy 'Sigmund.

Névtelen hősök.

Azok a fényes, dicsteljes napok, melyek akkor emeltek Magyarországot óriássá, midőn a világ azt hitte, hogy

törpévé semmisül, minden órán új hősokeket és minden emberből félisteneket nevelt.

Négy, hosszú évtized, szinte egy emberöltő lett azóta a múlté. Népek emelkedtek ki a homályból, népek semmisültek meg. Eszmék jutottak uralomra, vagy veszték el nyomtalanul, de a magyar szabadsághősök emlékeit még nem bírta az idő elhomályosítani.

Ne is engedjük.

Ők, kik vérüket áldozták a szent szabadságért, méltók arra, hogy mi örök időkre fentartsuk emlékezetüket.

*

Gyermekkorom legszebb emlékei közé tartoznak azok a szép téli esték, midőn sok *aprósággal* megáldott családuink a vígan sziporkázó tűz előtt összegyűlve hallgattuk atyánkat, ki egész elragadtatással beszélt a *nagy napokról.*

Minő csodás kor, szellem és emberek!

Senki sem volt önmagáé, hanem az eszmének hódolt, melyért mosolyogva fogadta a halált . . .

Senki sem volt mindennapi ember, mindenkit a nagyság láza, a hősiesség örvöngése, a honszerelem fősége ragadt magával.

Minő napok!

Minden családuknak meg volt a maga hőse, a maga emléke, a maga gyásza és mégis siratta, áldotta, istenítette valamennyit.

A miénkek sokkal fiatalabbak voltak, hogysem nevéket kitörülhetlenül véshették volna be e kor fényes történetébe.

De megállták helyüket emberül és férfi-munkát végeztek akkor, midőn a gyermeki zsenge évek száma nyomta gyöngé vállalaikat.

Méltók arra, hogy a toll tovább vigye emléküket . . .

*

Miklós bátyám alig volt tizenhat éves, midőn a nemzet végre felébredt lethargikus álmából.

A rendkívüli idő, a szent lelkesedés csodákat mivelt, a gyermekből férfi lett egy nap alatt.

A kis deákok beszédeket tartva járták be az utcákat s a nép áhitattal hallgatta e férfívá nőtt gyermekek lelkes szavait.

Tordán báró Kemény Farkas szervezte a katonaságot s hozzá vezette atyám elsőszülött fiát

— Jó lesz káplárnak. — Felelt a nemes báró.

— Köszönöm, nem leszek. — Szólt büszkén a fiu. — Szent fogadást tettünk társaimmal, hogy mint közlegények szolgáljuk a hazát s csak *megérdemelve* fogadjuk el a kitüntetését.

— Ám jól van, a vadászokhoz küldöm.

— Kossuth-husár szeretnék lenni, mint barátaim. — Felelt bátyám. — Ahhoz van kedvem.

— Tehát legyen.

És másnap nevetve nézte végig Kemény Farkas, hogy az ujdonsült közhusár hogy takarítja lovát — melyet atyámtól kapott — s hogyan törli a szokatlan munkától izzadt homlokát puha kezeivel.

— Nézzétek. — Szólt környezetéhez a báró. — Ez a selyem gyermek még billiárdozni is glacióban szokott s ime mit tesz a lelkesedés, most még a lovát is megakarítja a: hazáért!

Az első csatában, *P. skinél* azután *megérdemelve* kapta a hadnagyi rangot, midőn egy svalizsert leszúrt, ki ép az ezredesre emelte fegyverét.

Itt lőtték ki alóla gyönyörű lovát, melyet *gyermekesen* siratott meg és itt kapta az első sebet jobb kezére, mely néhány hétig gátolta abban, hogy kiérdemelje a *második csillagot*.

De nem sokáig tartott a pihenés. A hazának szükség volt a lelkesedésre, a föld szomjazta az ifju vért.

Hiában tartóztatta a szerető anyai szó, megkóstolta a dicsőséget s rajongó, ifju szívét nem tudta pihenésre szorítani.

Elment, hogy végigküzdje a dicsteljes napokat, míg végre Temesvárnál, mint tizenhét éves ifju és *főhadnagy* a szerencsétlen Dembinszki szétvert hadtestéből került az ellenség kezébe.

Fogsága néhány hóig tartott, szülőim nagy öröme szabadon bocsátották, mert igen *gyöngének* tartották a katonai szolgálatra.

Hiában! Az erő, a lelkesültség hiányzott s a szabadsághósból gyöngé gyermek lett az idegen kenyeren újra.

*

József bátyám tizennégy éves volt ekkor s miután atyámmal sehogy se tudta elhíttetni, hogy ő is *valami*, hát egész egyszerűen megszökött hazulról és beállt katonának.

Ez már fenn kezdte, egyenesen káplárnak *kérezkedett* Velics Károly századjaiba.

Megpróbálta atyám visszahozni őt a szerető anya ölébe, de „minden *férfinak* szolgálnia kell a hazát” — szólt a bátor gyermek és másnap újra ott volt századánál.

Hogy mennyire birta a fegyvert, nem tudom, de hogy Bem tábornok alatt részt vett az 1849. aug. 6-iki *széchenyi* csatában, annyi áll.

Három lösebb — melyek egyike nyomorékká tette bal karját egész életére — mutatta, hogy nem hátrált meg gyáván a veszély elől.

Sokáig feküdt sebeiben, de soha egy panasz-szó nem hagyta el ajakát. Büszke öntudattal viselte sebeit, de soh' sem dicsekedett vele.

Küzdött a hazáért, mert úgy hitte kötelessége, küzdött, mert a kor magasztos szelleme magával ragadta őt is, de soha sem csinált abból magának martir-koronát.

Én sem írnék róla, ha volna a ki visszatartsa kezemet.

De fájdalom, nincs . . .

Az egyik ifjukora teljében, mikor legnagyobb remény volt hozzáfűzve, pályája kezdetén hanyatlott kora sírba, a másik férfi-kora delén ment el oda, hol talán jó is megpihenni az élet nehéz küzdelmei után . . .

Marosvásárhely, 1892. szept. 4. *Harmath Lujza*.

Magyar Prometheus.

Prometheus fenséges legendáját, mert vallásos tartalmánál fogva beválnék legendának, legmélyebben fogta föl a XIX. évszáz egyik legnagyobb gondolkodója: Quinet Edgar.

90 éves Kossuthra gondolva és pedig magára az ünnepélyre, melyet a 90 éves forduló öröme rendeznek, egy megható jelenet jut eszembe Quinet Prometheusából.

Miután Prometheus az Olympos fényes ürességét megunva, teremtő lelkétől sarkalva, egy új világ alkotására gondolt és elrabolta az alvó Hyhlopsch tűzhelyéről a világ-formáló tüzet és a

pusztulásra szánt, csak tengő életet élő emberekbe lelket öntött: a Kaukazon a keselyű marczangolásainak kitéve, hosszú kinos gyötrelmek után a szánakozó Okeanossal találkozik. Az iszonyu magány, az önmagát emésztő kétely keservei sem olták ki lelkéből a bűnös ember-szeretetet.

Mikor az „opportunos” Okeanost meglátja, első szava:

Beszélg nekem az emberekről.

Kossuth első szava:

Beszélg nekem népeimről.

Okeanos Prometheus engesztelhetetlen lelkét megtörni akarván, elmondja, hogy az emberek elfeledték és ugyanazoknak az isteneknek emelnek oltárokat, kik Prometheus a sziklára szegezték.

Hallott és hall Kossuth ilyen választ eleget.

De az a kegyelet, mely az ő nevét, ma is ünnepli, inkább emlékeztet a Titan emlékére szentelt fáklya-futás ünnepére, melyen a futó-fáklyás fáklyájával gyújtá meg és vitte tovább fáklyáját a társa.

Kossuth oly világot gyújtott lángeszével: 1848-ban oly fényt szórt a nemzet lelkére, a szabadság, a testvériség, az egyenlőség oly kiolthatatlan szeretetét éleszté lánggra minden honfi keblében, hogy azóta is ez év oltáráról gyújtott fáklya-futást végezzük. Oh nem igaz, hogy a nemzet idegen oltárokon áldoz, oh nem igaz, hogy a tüzetadó titanról megfélemedezett: kísértse meg akár a politikai, akár az egyházi téren a reactio újra kezdeni művét: meglátja Kossuth, vagy meglátja az ő emlékét kegyelettel tisztelő késő nemzedék, hogy az a tűz: a miénk. Alkotmányunk fejlesztése, társadalmi kibontakozásunk nem *hütlően* 1848-hoz.

A nemzetek, valamint egyesek, nem egyes úton jutnak eszményük eléréséhez. 48 többet jelent, mint a mennyit elérhetünk, de szűkebb volt a nemzet életkerete. Abba a keretbe a mai nemzet bele nem férhetne. De az, mit törvénybe tettek, az, mit a szivekbe irtak, az, mi az aspirációkban élt: több, mint a mennyit ma is megbirunk.

Én legalább, ha valaha szerencsém volna látni Kossuth bámulatos alakját, az ő politikai önállóságának talapzatához járulva azt mondanám a hazáját imádó hősnek, ha kérne, hogy beszéljek népéről:

E nép hódol szellemednek és nő hozzád.

Budapest, 1892. szept. 4. *Hegedüs István*.

A viddini szózat szerzőségéhez.

Az 1849-iki szomorú év végén jelent meg Lipcsében Wigand Ottónál „*Die Katastrophe in Ungarn*” cím alatt

egy nagy föltünést keltő mű. A czimlapra még az is rá volt nyomva, hogy: „*Original bericht von Ludwig Kossuth aus Widdin.*“ A kiadó Londonban az 1849. évi november 23-án keltezett előszavában ezt Kossuth politikai végrendeletének nevezve megjegyzi, hogy október első napjaiban egy angol Viddinből Pulszkynak egy levelet hozott Batthyányi Kázmértól, a melyben ez jelzi, hogy Kossuth egy hosszú, kimerítő iratot bizott az ő kezeire. Ezen irat azonban az előszó keltét megelőzőleg csak néhány nappal érkezett meg, tartalmazva Kossuthnak magyar nyelven sajátkezűleg írott eredeti jelentését. Ezt adja ki aztán a névtelen kiadó jegyzetekkel ellátva hű német fordításban az említett munkában.

Ez a munka 1850-ben magyar nyelven is megjelent a Heckenast Gusztáv által kiadott és *Szilágyi Sándor* által szerkesztett „*Magyar forradalmi adattár*“ I. kötete gyanánt „*Kossuth a forradalom végnapjairól*“ czim alatt.

A kik ösmerik Kossuthnak elbájoló stylusát, olvasva ezen munkát, egy percig sem fognak kételkedni Kossuth szerzősége fölött.

Annál kevésbé lehet pedig ebben kételkedni, mert *Szemere* is „*Graf Ludwig Batthyány, Arthur Görgei, Ludwig Kossuth*“ czimén 1853-ban Hamburgban megjelent munkája II-ik részének 117-ik lapján, továbbá *Horváth* „*Magyarország függetlenségi harcának története*“ czimén 1864-ben Genfben megjelent munkájában (2-ik kiadás. III-ik rész, 422.) s *Klapka* a „*Pesti Napló*“ 1885. évi folyamában s később külön is megjelent „*Emlékeimből*“ czimű művének 316-ik lapján a Kossuth művének jelzik ezen munkát. Ezek pedig csak ösmerték az emigrációban történeteket.

És mégis illetékes helyen kétségbe vonatott ezen munkára nézve a Kossuth szerzősége, mely tény, mint tudjuk, egyik jeles folyóiratunkban annak idején élénk megbeszélés tárgyává tétetett.

Ezen kérdés megvilágításához és teljes földerítéséhez járulok az alábbi két adattal.

Az 1850-ik évben Kolozsvárt Tilschnél „*Magyar menekülők Törökföldön, írta L. K. egy menekült*“ czim alatt egy érdekes füzet jelent meg. Hogy a csupán chiffre-vel jelzett író *Lázár Kálmán gróf* ezt megtudjuk *Nagy Iván* „*Magyarország családai*“ czimű nagy munkája VII-ik kötetének 68. lapjáról.

Ezen füzet 45-ik lapján a következőket írja *Lázár Kálmán gróf*:

„Kossuth ez idő alatt (1849. augusztus végén és szept. elején) igen elzárkózottan élt. Emlékirataim, a magyar hadjárat végeseményeiről dolgozott. Ezen emlékirat Frankhon s Anglia követeihez szólt, s a menekültek közül igen kevés előtt volt ismeretes. Kossuth modorában volt írva. Néhány helyet közlünk belőle.“ S azután közöl belőle 2 lapnyi mutatványt.

Ezt egy jelen volt szemtanu írja, egy hős honvédszázados s később országgyűlési képviselő. Maga ez az egy tanuság elégséges lenne tehát a Kossuth szerzőségének megállapítására.

De van még egy más, még meggyőzőbb bizonyítékunk is e tekintetben.

Korn Fülöp, a magyarországi német legio kassai osztályának százados-parancsnoka, s később a törökországi emigratio egyik tagja, a Hamburgban és New-Yorkban, a Schubertth czégnél 1851-ben megjelent „*Neueste Chronik der Magyaren*“ ezimű munkájának I. kötetében, mely kötetnek a czime „*Kossuth und die Ungarn in der Türkei*“, a 66-ik lapon a következőket írja:

„Kossuth egyszerű polgári öltözetben szakál nélkül érkezett Viddinbe, s egy oly szobába szállt, melynek össze-
szögezésekor bizonyára nem az volt a rendeltetése, hogy

Magyarország egykori kormányzójának szállása legyen. Ezen szobának berendezése a szokásos török butorokból állott, tudniillik semmiből. Ugy kellett egy íróasztalt összekalapácsolni a Kossuth számára, a melyen ő megírta a következőket: „Közli aztán a további lapokon a Viddinben, az 1849. évi szeptember 12-én kelt szöveget, (ittén még csak reflexióknak nevezve azt) a követekhez és a politikai agensekhez Angliában és Franciaországban, szóról-szóra, az utolsó pár lap kivételével.

Ez tehát a második szemtanu a viddini szövegünk Kossuthról való származására s ez a szemtanu azt is előadja, hogy miként jött létre azaz asztal, a melyen azt Kossuth írta.

S ha meggondoljuk ehhez még azt, hogy ez a második szemtanu azaz egyén, a kinek részére később maga Kossuth Lajos állított ki egy bizonyítványt, melyben meleg elismeréssel említi föl annak az emigrációban tett szolgálatait s iránta tansított hűségét, mely bizonyítványt Korn az 1878-ban füzetenként kiadni megkezdett „*A török rokonszenv és az oroszellenes érzület Magyarországon*“ czimű munkája előfizetési fölhívásában nyilvánosságra is hozott: akkor Korn tanuságát kifogástalan bizonyító erejűnek kell vennünk.

Ez és a *Lázár Kálmán gróf* tanusága aztán teljes bizonyítékot képez minden elfogulatlan bíró előtt arra nézve, hogy a viddini szöveg szerzőségét Kossuth Lajosnak a javára ítélje meg, s meggyőző mindenkit arról, hogy annak szerzőségét Kossuth Lajostól; habár arról, *Pulszky*, ki pedig erről authentice tudott volna írni, az „*Életem és korom*“ czimű művében mélységes mélyen hallgat is, senki, (s ezt hangsúlyozottan mondjuk,) nem vitathatja el.

Nagyvárad, 1892. szept. 6.

Hegyesi Márton.

Kossuth és a magyar nép.

Az utolsó hetven év alatt „politikuskok jöttek, államférfiak tűntek fel“ politikai egünk égboltozatán. De valamennyi megjelenése olyan volt, mint az üstökös csillag.

Egyedül Kossuth Lajos az, kinek politikai útja oly fényes ragyogással tündöklök hosszú pályáján, akár csak a szép nyári éjszakán Csaba király útja.

Kilenczven éve annak, hogy „Magyarország koronázatlan királya“ született, majdnem hét évtizede, hogy neve a haza határain belől híressé kezdett lenni és pár nap előtt mult negyvenhárom esztendeje, hogy hazáját utoljára látta. Szent neve azonban hozzá van füzve minden nagy eseményhez, mely hazánk szimpadán az utóbbi hét évtized alatt felmerült.

Ez alatt a hatvan s néhány év alatt Kossuth jel-szava folyton az volt: „Lex supra regem!“ és nem a mai kor tiszavirágainak irányjelzője: „Rex supra legem!“; mert ő még külföldön is a haza szabadsága és függetlensége kivívásának szentelte életét.

Nem transigált soha senkivel és semmiben. Nem! mert tudta, hogy csak az nyerheti el a legszebb és legnemesebb jutalmat: polgártársai szeretetét, tiszteletét és ragaszkodását, a ki elveit nem változtatva, a nemzeti függetlenség és szabadság előharczosa marad.

Ezért azonosítja a magyar nép egyedül az ő nevével a szabadság és függetlenség eszméjét; ezért éneklö a magyar nép országszerte: „Gyere haza Kossuth Lajos!“

Sell, 1892. szept. 8.

Hentaller Lajos,
országgyűlési képviselő.

Néhány nemzetiségi agitátor véres szájjal izgat a *Kossuth-kultusz* ellen: nem tudják a szerencsétlenek, hogy a *Kossuth-kultusz* a népek és nemzetek legféltettebb kincsének, a *szent szabadságnak kultusza*.

Kolozsvárt, 1892. szept. 3.

Herepei Iván.

Vannak idők, midőn a kor talán megunva gyászos meddőségeit, nagy számmal terem óriásokat. Függetlenségi harozunk dicső ideje szintén ilyen volt, gazdag félistenekben, kiknek neve ragyogni fog soká historiánk e fényes lapjain. És im e nagyok legnagyobbika mégis csak Ő leend: *Kossuth Lajos*. Miként eltörpült volna nélküle e szép, e szent, e hősi küzdelem!

Boruljon le a nemzet e napon és hő fohászszal áldja istenét, hogy e nagyot, dicsőt nekünk adá.

Kolozsvár, 1892. szept. 9.

Hory Béla.

Kossuth Lajos.
1849-beli felvétel.

Kossuth Lajos! . . . Ez a nagy név a világtörténelem egy oly szakaszát tölti be és fogja betölteni az idők végéig, melyből annyi fény és melegség fog ömleni, hogy attól bevilágítva és felmelegedve az egész emberiség biztosan fog haladhatni boldogulásának útjain.

Ez a fény, ez a melegség a jelen kor gyermekeire a közvetlen-közben úgy hat most, mint

Saulra hatott egykoron az égi fényesség; annak vakító tüzetől leborulva csak azt birjuk rebegni:

„*Éljen Kossuth Lajos!* . . .”

Segesvárt, 1892. szept. 2.

Horváth László.

„Kossuth Lajos azt izente” és a huszáros miatyánk.

A nevezetes, de véres és győzelmes *piski-i* csatánk (1849. febr. 9-ik) után Bem apó — a mint tudva van — hadseregével Gyulafehérvár mellett elvonulva, Bervén keresztül, Medgyesre tette át főhadiszállását. Medgyesen 1849. febr. 16-án vette tábornokunk azt a leverő hirt, hogy Urbán a borgó-prundi szorosnál bétört Erdélybe, s az ott határőrül elhelyezett kis hadsergünket szétverte, mely heves csatában *Riczko* honvéd-ezredes, dandárparancsnok is elesett. A dicső *piski-i* győzelem után e hir valóban lehangelőlag hatott reánk.

Bem elhatározta Urbánnal keményen banni el s ki-rendelte azonnal az ellene indítandó honvéd-csapatokat másfél üteg ágyuval. E hatalmas dandár másnap, febr. 17-én, már utban volt Beszterce felé; dicső emlékü tábornokunk vezette azt. Mint lovasságot e dandárral, a Kolozsvárt és Deesen még 1848-ban alakult 15-ik Mátyás-huszár-ezred 1-ső és 2-ik századát küldte Bem. — Azonban, míg Bem apó a gyalogsággal és tűzérsséggel Maros-Vásárhelyen, Szász-Régenen és Tekén keresztül sietett Beszterce felé, addig minket lovasokat, kerülő uton Vécsen keresztül s azon tul a havasok alatt küldött gyors léptekkel Borgó-Prund felé, valószínűleg azon czélból, hogy az Urbán hadserge megett a hidakat szétromboljuk, felgyujtsuk, s az orszagutat járhatlanná tegyük.

Febr. 21-én d. u. Szász-Budakra érkeztünk, hol egy pár óráig pihenőt tartottunk, étkeztünk és lovainknak is nyujtottunk kellő táplálékot. Folytatni akartuk aztán utunkat tovább. Midőn azonban a faluból kiérve egy hegyen vonultunk volna fölfelé: előttünk fenn a hegytetőt koszoruzó erdőben dobpergést hallottunk, mire azonnal egy nagy ellenséges gyalogsági csatárláncz vonult előnkbe, s elkezdett reánk hevesen tüzelni. Naszód vidéki cs. határőrök voltak. Tüzelünk mi is reájok karabélyaink- és pisztolyainkkal; e löfegyverek azonban alig hordtak tovább 100—150 lépésnél. Százados-osztályparancsnokunk aztán visszavonulást fuvatott, mivel gyalogsággal csatározásba elegyedni nem tartotta tanácsosnak. — Visszavonultunk Sz.-Budakra, azon községbe t. i. melyben alig egy órával előbb pihenőt tartottunk volt; de már ekkor sötétedni és erősen havazni kezdett. Abban a faluban éjszákára nem maradhattunk, mivel parancsnokunk áttól tartott, hogy az ellenséges gyalogság mely a közeli magaslaton utunkat állta, utánunk nyomulhat az éj leple alatt s nem csekély pusztítást vihet véghez közöttünk. Azon községből tehát ellenkező irányban kivonultunk, mialatt beállt a teljes sötétség, s mivel a hó is nagy volt s a frissen hullott hó ellepett mindent — az utat elvesztettük; eleget arangoltunk ott egy nagy réten jobbra-balra, hogy azt újból megtaláljuk, de siker nélkül; — még csak tájékozni sem birtuk magunkat. — Egy lelket sem láttunk, bár merre tekintettünk, a ki utba igazított volna minket. Tisztjeink aztán összegyűltek tanácskozássra s aztán rövid vita után abban állapodtak meg, hogy azt az éjszakát ott fogjuk eltölteni a szabad ég alatt, a rét közepén, nehogy a hosszas éjjeli ide-oda járkálás közben az ellenség körmei közé kerüljünk.

Sorakoztunk tehát a réten, s az őrszemek minden irányban kirendeltettek. A zárt csapatnál maradottak, felváltva, szakaszonként, leszáltunk lovainkról, s a kantárszarakat tartva, lefeküdtünk a hóba pihenni. Épen havazott, s e szerint a puha ágyneműhez szép fehér takaróval is megajándékozott minket a természet. — Körülöttünk siri csend uralkodott; csak lovaink horkoltak néha midőn egy-egy nyul, róka vagy farkas tette meg éjjeli sétáját ott körülöttünk a mezőn. Pipára avagy szivarra gyujtani nem volt szabad, nehogy eláruljuk ottlétünket, ha tán az ellenség leskelődne utánunk.

Már tíz óra után járt az idő, midőn az előttünk emelkedő hegyet borító erdőből zajt, emberi hangot hallottunk.

— *Lóra és rendbe fuk!* vezénylé osztályparancsnokunk — közeledik az ellenség; megküzdünk vele, s ha a sors úgy kívánja, át is törünk rajta! A ki lelke van!! Az őrszemek bevonultak.

A 2-ik század trombitása a feleségét is magával hozta volt egy szekerecskén és a lovakat egy fucska hajtotta. Ez a szegény nő megjédt s elkezdett irtózatosan visitni, sirni, abbeli félelmében, hogy mi fog vele történni, ha mi az ellenségén keresztül törünk.

— Egy jalkiáltás se legyen trombitásné, lánczos, lobogós, mert mindjárt így meg amugy! Szólt az osztályparancsnokunk haragosan, kardját suhogatva a levegőben.

A szegény nő aztán elhallgatott, s csak tikogva sirt csendesen tovább, nők szokása szerint: jaj istenem! jaj istenem!

Lóra ültünk tehát, löfegyvereinket megvizsgáltuk s hallgatóztunk tovább. Argusi szemekkel néztünk körül, hogy valjon az ellenség — mely kétségkívül tudomással bir ottlétünkről — a támadást mikép és mely irányból fogja megkezdeni?

A zajt fokozódva mind jobban hallottuk.

— Nem ellenség az százados ur, a honnan azok a hangok jönnek. Szólt egyszer csak halkán egyik bajtársunk.

— Mi oknál fogva állítja ezt bajtárs? Kérdé az osztályparancsnok.

— Hallgassa csak százados ur — válaszolt bajtársunk — azt éneklük, hogy:

*„Kossuth Lajos azt izente,
Elfogyott a regimentje;
Ha még egyszer azt izeni:
Mindnyájunknak el kell menni!
Éljen a magyar!”*

— Ezt a dalt az Urbán táborában nem éneklük — fejezte be észrevételét bajtársunk.

— Igaz, igaz, hogy azt éneklük — szólt osztályparancsnokunk, — de ezt az ellenség is megteheti cselből.

Hallgatóztunk csendesen tovább, még lélegzeteinket is visszatartva. Az ének a távolban újból felhangzott:

*„Esik eső karikára,
Kossuth Lajos kalapjára:
A hány csepp hull le rája,
Annyi áldás szálljon rája!
Éljen a magyar!”*

A dal aztán melynek utóhangjai szépen, lelkesítőleg terjedtek szét az erdő zuzmarás falombjai közt, — megszűnt. Csend lett ismét.

A következő perczen azonban ugyanazon irányból egy hatalmas *huszáros miatyánk* hangzott fel a levegőben, mint a karikacsapás, fennakadás nélkül, összefüggőleg elmondva.

— No bajtársak — szólt osztályparancsnokunk — ez a *miatyánk* ezen plánétán, a melyet *földnek* nevezünk,

másról, mint *magyar ajakról* nem röppenhet szét! Most már hiszem, hogy ott magyarok jönnek.

E megjegyzésre a fuldoklásig neveltünk valamennyien.

Egy fiatal tiszt küldetett ki azon irányban egy néhány harcossal vizsgálódní, a minek nagyon gyorsan lett vége, miután azonnal megtudták, hogy ott a hegyi erdőn nem Urbán, hanem Bem apó vonult keresztül hadseregével. Öreg tábornokunk egy kocsiban ült. — Hadnagyunk azonnal jelentést tett Bemnek a történt eseményről, mire az öreg fejét megcsóválva, röviden így szólt: „*Csatlakozzanak!*”

Midőn hadnagyunk meghozta az örömhírt, hogy t. i. ott az erdőben saját hadseregünk s az öreg apó jön, osztályparancsnokunk a trombitásnéhoz így szólt:

— Na most szabad a sirás-visitás!

— Azt nem teszem százados ur — válaszolt a nő kitörő örömmel — mert most már énekelni való kedvem van.

Azt is megteheti, ha tetszik — szólt az osztályparancsnok.

Csatlakoztunk tehát a főhadseréghez, s azzal együtt beszállásoltattunk egy közeli faluba. Másnap, febr. 22 én, bevonultunk Beszterczére, a honnan Urbán az nap reggel hadseregével kivonult, Borgó-Prund felé véve utját. Beszterczén az nap megpihentünk. Febr. 23-án utánna siettünk az Urbán hadseregének, melyet Jádnál értünk utól, s a csatát ellene azonnal megkezdők. Urbán meghátrált; megkísérlette ugyan egy pár helyen komoly csatába bocsátkozni velünk, de siker nélkül, mert hátrálnia kellett folyton, mig este elhagyta Erdély határát; visszavonult Bukovinába. — Ennek a győzelmes csatánknak a lefolyása nagyon ismeretes s így szükségtelennek tartom azt e helyen bővebben fejtegetni.

A *Kossuth-dalt és huszáros miatyánkot* sokáig emlegettük. Én nem feledtem el maig sem, mert nagy örömkre szolgáltak e jeladások akkoriban.

Maros-Vásárhelytt, 1892. szept. 2.

Imreh Sándor,

volt 1848—49. évi Mátyás huszár.

A nemzet nagyjainak tisztelete és ünneplése a nemzet jövőjének egyik záloga.

A jelen század nagyjai közül Kossuth híre túl fogja élni a többiek emlékezetét a nép körében, mert neve a nép felszabadításával és a szabadságharcz dicsőségével összeforrt.

Eddig már közel egy századig élt Kossuth, ezentúl sok-sok századon keresztül fog élni.

A törvény nem ismeri el többé Kossuthot a hon polgárának: a nép nem ismeri el azt a törvényt magáénak.

Koritniczán, 1892. szept. 3.

Irányi Dániel.

Divatos tanács.

*Szeresd a hazát, de ne szerfelett!
Annak megy jól, ki „okosan“ szeret.
Bekén viseld a békót lábadon,
S haragra sohse gerjedj ám azon,*

*Ha tán a korlát szűk, a mely közé
Akaratod a nyers kény nyűgözé.
Különben úgy jársz te is, mint a bor,
Mely szűk hordóban lázongva ha forr:
Legott a nemes erjedés alatt
Buzogva onnan gyorsan kidagad,
Hogy aztán ott künn végre hontalan
Arját elnyelje a por nyomtalan,
Míg a nyugalmas seprő oda benn
Békével hever, bután, csöndesen . . .
Déva, 1892. szept. 7.*

Jakab Ödön.

Az 1848—49-iki honvédek.

Hős Magyarországon vörös zászló lobog,
Lengeti a tavasz ébresztő szellője,
Mely a hervadt virág életét meghozva,
Szabadságdal lett a szivekben belőle . . .
A vörös zászlónak minden lebbenése
Egy-egy hívó intés a hon hú fiának,
Kik megértve a vést, e szellem-beszédből —
Önként harczosai lesznek a hazának —
S Magyarországi egén fölpirúl a hajnal,
Vérrózsái nyílnak a honszerelemnek,
S a szabadság áldó, éltető napjától
A hervadtak helyén uj bimbók teremnek, —
S virágzik a haza, virít a szabadság,
Koszorussá lesz a magyar nemzet tőle,
S meddig dicsősége fénysugara elhat,
Főhajtva beszélnek mindenütt felőle . . .
Minden porszem, melyre a hősök rálépnek,
Érdemcsillaga lesz a honvédelemnek,
S a sok apró csillag egy fényes „tejút“ lett,
Ragyogó tejútja a nagy győzelemnek.
Mint a zsarnokságnak boszuló ostoni,
Mindenütt a zsoldoshad nyomában vannak,
És neveli harczuk a világ csodáit,
Melyekhez e hősök egygyel többet adnak . . .
Hull a bilincs szerte a magyar kezéről,
Csengésében fájó hattyu-dalát zengi,
Minden kardvágásra egy láncszem esik szét,
De a hősök közül nem pihen még senki —
„Nem szabad még hazánk!“ „Ne kiméld a véred!“
„Csak előre!“ nálunk mindig a szent jelszó,
S fényes viadalról, fényes diadalra
Röpül velök a szép szabadsági zászló . . .
Hideget, éht, szomjat, oly békésen türnek —
Elvérzenek, csak hogy honuk szabad legyen —
Hideg ellen úgy is van egy köpönyegük,
Egy piros köpönyök: a hő hon-szerelem;
Éhüket, szomjukat a győzelem oltja,
S a szabadság, melyért annyit szenvedének, —
Áldjátok meg Kossuth lánglelke szikráit
S ismerjétek el, hogy: azok e honvédek!
Eger, 1892. szept. 10.

Kapácsy Dezső.

Kossuth Lajos szülőháza.

A sárospataki kolleginm vigkedélyű diákjai izgatottan álltunk a szénior szobájának ajtaja előtt. „Ünneposztás“ ünnepséges perce volt Kít-kit milyen sors ért, olyan ábrázattal hozta ki kezében a megbízó „pátens“-t Ott settenkedtem bizony én is, pedig váltig tudtam, hogy nekem még a gyöngye

fizetéses sváb Thrautsohnfalvát sem adják, mert hát hogy éppen „szerencsétlen vallási körülmények között“ találtam születni.

De hogy én ne imádkozzam, mikor imára kél minden teremtett lélek ajka; mikor imára buvik ki az éledő anyaföldből fű, fa, virág, rügy, azt az én forongó, ifju lelkem elszivelni nem tudta.

Csoportosan, ki egymagában, amint szinte a szive vezette, hagyta el a diáksereg a komor nagy épületet, annyi szép idők látóját, hogy elszéledjen a világ négy tája felé, hirdetni: feltámadt Jézus e napon.

És „elszéledtem“ magam is. Fájt a lelkemben nagyon, hogy nem terjeszthetem igéit a szabadságnak, a lélek szabadsága föltámadásának, ott és azok előtt, kiknek keble fogékony talaj erre. Komor arczczal bucsuztam el nehéz vaskapujától öreg kollégiámunknak és neki indultam a széles országutnak.

Ki sem értem jóformán a városból, a hercegi park fáinak fakadó zöldje még oda mosolygott a szemem elé, midőn a pataki görögök papjával találkoztam.

Nagyon hizelgett a hiúságomnak, hogy ilyen csekély pontot, mint a minő egy pataki filozofus, megismert. Megszólított. Azt kérdezte, hogy hová, merre ödöngök olyan szomoruan. Én aztán lelkem keservében olyan választ adtam neki, amitől elképedt. Azt mondtam, hogy kimegyek a szabad világból.

Ki ne menj, gyerek! — kiáltott rám. — Sőt menj belé, küzdj vele, mellette! Volna lelked hozzá, hogy megtedd?! Hát láttad már te a szabadság világát, hogy ki kívánczol belőle? Érezted már csókját homlokodon a szabadságnak?

Megszégyentülve hallgattam az ősz pap szavait. De a dacz még ott ült tekintetemben. Meglátta.

Nyomorult, gyerekeszű nép vagytok. Láttad-e hogyan hulott térdre az országot porában idegen nemzetek ifjainak sokasága nemrég; hogyan csokolta meg ajtófáját annak a háznak, melyben világra kelt a szabad eszmék legnagyobb bajnoka, legnagyobb hőse: *Kossuth Lajos*?! Ha láttad fiam, tanulj belőle.

Oh, hogy láttam-é? Éreztem akkor föltámadni magamban az új élet eszméjét és a mikor láttam a lenyűgözött, félig halottá tiprott hősi lengyel nemzet ifjait zokogva csókolni meg társaikat, hogy Varsót említették, az új élet eszméje megerősödött lelkemben tömör testté.

Most már, uram, zárándokutra kelek, szóltam az ősz papnak.

Egyszerre megváltozott bennem minden. Utitársammá szegődött a jókedv és a mig lelkem száguldva rohant előre, addig lépteim, haladásához képest, csak lassan tudták követni. És a mit eddig nem vettem észre, megláttam most.

Emitt szőlőhegy zöldült, dus áldást sejtetve az őszre; tarka foltokban vált ki egy-egy gyümölcsfa virága belőle; haragos zöld buzavetésben himbálta magát amott a balzsamos, langyos tavaszi szellő. Fönn, magasan fejem fölött pacsirta röpködött, merészen csapkodva szárnyaival. Lábam előtt, az ut porában egymást kergette zöld háju fűrge futoncz; elérte egyik a másikat és viadalra keltek. Gyöngye csápjai széttagítva, rohantak egymásra, mig végre kimerülten, lassan mászva, eltűntek az utszéli árokban tenyésző bürök reczés levelei alatt.

A szellő gyöngye harangszót hajtott felém. Szemeim körülhordozám a korlátolt látókörön és láttam, mikép áll meg barázda közepén, lassan haladt ekevonó barma a szántó embernek; láttam, amint ez csendesesen levéve fejéről kalapját, áhitattal fordul a harangszó iránya felé és áll, áll mozdulatlanul. Imádkozott.

Tovább haladtam. A nap leereszkedőben volt, mire a *bekacsi* fürdőház előtt pihenőt tartottam, hogy aztán neki induljak a monoki hegynek.

Gyöngén kapaszkodó lejtőt képez az a nyires, mely *Bekecsnél* kezdődve, lehalad a tulsó oldalon fekvő *Monokig*, keletre *Legyes-Bénye* határán szakadva meg, hogy annak éjszaki határán túl benyulják a hegyaljai szőlős hegyekig.

Ernyedő erővel kapaszkodtam fölfelé, míg végre a völgykatlanban élém csillogtak *Monok* fehérfalu apró házacskái. Keblemben hevesen dobogott a szív; éreztem mint tágul mindig szélesebbre tudóm; éreztem; mikép nyerek vissza izmain elveszett ruganyosságukat és sebes rohanást futottam lefelé a faluba vezető uton.

Itt álltam tehát azon a helyen, hol a magyar imádatának eszménye, a szabad eszmék rendithetlen bajnoka, az Egyenlőség és Testvériség szent eszméjének hirdetője Isten éltető napját először megpillantotta.

A törpe, kis házacskák közül élesen válik ki a nemesi kuria. Homlokát képező elején nyolcz ablak rendes sorja kel-

épületben annak akkori lakója: *Pasár István*, az *Andrássy*-uradalom tisztartója.

Magasztos érzéssel keblemben, mint mikor templomán borulunk térdre a végtelen kegyelmű Ur oltára előtt, léptem át küszöbét annak a kicsiny szobának, melynek négy fala között *Kossuth Lajos* született. Nem rösteltem, hogy egész nyiltan ontsam az öröm könnyűit. midőn e helyen állottam...

Másnap csak nehezen tudtam megválni e helytől, mely fölött a szabadság nemtője lebeg, melynek lakói kegyelettel őrizték meg annak szentségét. Szentek szentélye az nekünk, kik ma oly kevesek vagyunk, a hármás eszmét annak magasztos voltában érezők!

Katona Imre.

... *Szabadságunk apostola,*
Hazájából számkivetve!
De fölzendül még az ének:
„Kossuth Lajos azt izente ...“
Nagy-Becskerek, 1892. szept. 7.

Dr. Kis Sándor.

A lőrinczfalvi vértanu magyar szakács.

A Maros- és Nyárádvíz választó hegy tövénél terül el a nyárádmenti utolsó székely község: Lőrinczfalva, melynek szomszédai: Nyárádtő, Teremi és Lukafalva. Sok kedves emlék köt engemet a 40-es évekből ezen székely községhez. Odavalók voltak Fábíán Simon és Fábíán Ferencz tanulótársaim s 1848—49-ben huszár bajtársaim, kikkel az 50-es években, az absolutismus e gyászos korszakában, szüleik házánál olyan sok boldog órát töltöttem, nem rettegve ott a kémektől. Oda sétáltam ki a 40-es években Pap György lőrinczfalvi magyar szakáchoz a Daczó-féle udvarba, ki engemet, a szegény tanulót, mindig olyan igaz atyafiai szeretettel fogadott és vendégtelt meg. Pap György háromszéki székely fiu volt s mostoha anyámnak, Sipos Rózáliának, a fiátfalvi ref. lelkésznek, Sipos Istvánnak második leányát, a kitűnő szép *Mariskát* birta nőül. Ebből állott atyafiságunk és ő mégis igaz atyafiai szeretettel gyámolított engem.

Pap Györgynek szép családja volt, hat szép fiu és leány gyermeke, midőn a székelyek Agyagfalváról az oláh lázadás elfojtására megindultak.

Nem fajult el Pap Györgyben is a székely vér, a lőrinczfalvi nemzetőrök sorába állott s ott volt Szász-Régennél a magyar táborban, ott M.-Vásárhelynél az 1848. november 5-iki, ránk nézve végzetes ütközetben. Nem menekülhetett Háromszékre, mert családja Lőrinczfalván volt az oláh tábor torkában. Az apai és női szeretet merész vállalatra készítette. Elhatározta, hogy bármi történjék is vele, felkeresi otthon hagyott kedveseit. November 10-én indult el egy pálczával M.-Vásárhelyről az országúton Nyárádtő felé. Már közel volt ahoz a mellékúthoz, a mely az országútról balra csap Lőrinczfalva felé, midőn egy csapat nyárádtői lándzsás oláhval szembetalálta magát, a kik őt igen jól ismerték. Pénzt kértek tőle és ő odaadta utolsó krajczárját, arany óráját, gyűrűit, de mindez nem használt semmit. Kért, könyörgött, hogy ne

Kossuth Lajos.

Amerikában készült 1851-beli fénykép után.

lemez benyomást tesz a szemléltre, az előttük elhaladó, keskeny kerítéssel kerített kertecske, az abban diszló tavaszi virágok. az akácza rügyeinek ébredése jól eső gondolatokat teremt az ember lelkében.

Jobb szárnyán az épületnek, nyitott kapu, nyitott gyalogajtó jelzi, hogy vendégszerető nép lakja Bementem. Tágas udvar tárul el előttem; tiszta rajta minden. Csöndes vinnyogással jól termett kuvasz dörzsölődött poros csizmámhoz, aztán hirtelen ugrással a széles folyósón termett és hangos vakkantás közben bozontos farkával verdesni kezdte az ajtó széles szárnyát.

Mire körülnéztem magam, tisztos kora háziur igaz magyar vendégszeretettel unszolt befelé. Bemutatva magamat és elmondva zarándoklásom célját, készséggel vezetett körül az

oltsák ki életét, hogy tekintsék apró gyermekeit, kiket a kannibálok szintén jól ismertek, mert nem egy fordult meg előbb vendégszerető házábanál. Pénze s ékszerei után ruháit követelték s ő azokat is odaadta, csak életének kedvezzenek, nem érette, de gyermekeiért. Mind hasztalan, mert midőn már ruhái felett is megosztzkodtak, őt magát is agyonverték úgy, hogy feje teljesen hiányzott és így dobták bele az országút árkába ingben és lábravalóban. Egyike ezen vadállatoknak másnap beállított Pap György nejéhez és tudósította férje sorsáról. És e nőben ily rémitő tudósítás után is volt annyi hősi bátorság, hogy szekeret fogadva, férje hulláját hazavigye Lőrinczfalvára s ott tisztességesen eltemettesse. . . . „De miről ismerte meg, kérdém tőle 1851-ben, hogy valóban a férje volt és nem másnak hulláját hozta haza?” A nyakravalójáról, — mondá — a melyet midőn a táborba ment, én készítettem. Irtóztató nyomorban maradt a szegény művelt lelkű nő, férjének ilyen végzetes halála után, de gyermekeit mégis fölnevelte, szárnyaikra bocsátotta és azután ő is elment ahhoz az igazságos bíróhoz, a ki megfizet mindenkinek. Tudta, kik ölték meg férjét, de soha sem birtuk rávenni, hogy a gyilkosok ellen panaszt emeljen. „Nem olyan világ van most” — ezzel ütötte el a dolgot. Eddig gyermekei is követték őt, tudtomra csak egy él közülök M.-Vásárhelyt, Tordai nevű asztalos neje. Egyik fia: Pap Sándor, a 60-as években huszár volt Galiciában s ott el is halt.

A szegény özveggy még egy fakereszttel sem bírta férje sírját megjelölni a lőrinczfalvi ref. temetőben.

Legyenek e sorok a lőrinczfalvi vértanu magyar szakács szerencsétlen emlékének szentelve attól, a ki az ő emlékét haláláig meg fogja őrizni.

Brassó, 1892. szept. 3.

Koós Ferencz.

Hogy fogadták Kossuthot az angolok és amerikaiak?

A szerkesztő-bizottság megtisztelő felhívására szíves készséggel járulok a nagy hazafi születése kilenczvenedik évfordulója emlékének a megörökítéséhez. Hogy mit tett Kossuth Lajos a hazának, az ismeretes; s arról sokan fognak írni. Én azt fogom röviden elbeszélni, hogy minő fogadtatásban részesült s minő tiszteletet szerzett a magyar névnek a külföldön is.

Jogczimet nekem erre az ad, hogy két évi Angliában tartozkodásom alatt szerencsém volt azokkal a családokkal, Toulmin Smith, James Yates, I. B. Smith stb. érintkezni, hol Kossuth az elvesztett édes otthon helyett: otthonra talált.

Ugyiszintén amerikai utazásom alatt személyesen győződtem meg egyfelől az élő tanúk lelkes elbeszéléseiből, másfelől pedig a rendelkezésem alatt álló gyűjteményekből, melyekben az ő diadalutja részletesen le van írva.

Mindezeknek az alapján egész rajongással ki merem mondani, hogy ha Kossuth egyebet semmit se tett volna a magyar nemzetért, hanem a szereplése akkor kezdődne, a mikor a soubamptoni kikötőbe a szabad Albion partjára szállt: ugyis a világtörténelemnek egyik legnagyobb alakja lesz; a magyar nemzetnek pedig ők

disze és büszkesége; mert azt a bámulatos lelkesedést, rajongást és tiszteletet, a mit Kossuth idegen nemzetekben — idegen nyelven — a magyar név iránt felkeltett; azt egy nemzet fia se tette meg soha, a maga hazájáért. Épen ezért minden igaz magyar, — bárminő politikai meggyőződése legyen — örök hála és a legmélyebb tiszteletre van kötelezve Kossuth iránt, ki a magyar nemzetnek soha el nem évülő dicsőséget s tiszteletet szerzett két nagy nemzet fia előtt.

A szabadságharcz lezajlása után a *honvédők*: *hontalanokká* lettek, s míg a vadaknak volt barlangok s az égi madaraknak fészkek: Kossuth Lajosnak nem volt hová fejét lehajtsa.

Ő is, mint egykor a nagy Napoleon Anglia tenger partjain, oly kétségbe esve várta Kiutahiába, hogy mi fog vele történni. Hanem ült a szabadulás órája. Ugyanis Foote senator, akkor a Mississippi állam kormányzója, Jackson városában azt indítványozta, hogy küldjenek egy hajót Konstantinápolyba, a mely őtet a szabad Amerikába vigye. Továbbá ugyancsak Foote indítványozta, hogy Kossuthot Washingtonba általános nemzeti fogadtatásban részesítsék.

A csillagos lobogó védelme alatt Kossuth Amerikába indult. Hanem az angolok is látni óhajtották Magyarhon kormányzóját, s a szabadság nagy apostolát. *Southampton*ba partra szállt, hol *Crosskey* az Egyesült Államok képviselője ment üdvözlétre hazája vendégének, ugyiszintén a város polgármestere Mr. Andrews. Nemcsak *Southampton* város lakói, hanem a vidékről s *Londonból* is (a sajtó emberei szintén) oly sokan jelentek meg a megérkezés napján; a mennyi még azelőtt nem volt *Southampton*ban. 1871-ben egy lelkész, ki akkor jelen volt, mutogatta meg nekem a helyet, hol Kossuth partra szállt és a városházát, hol a fogadtatás történt, s azt mondja, hogy a nagy tolongás miatt *5 egyén halt meg*. Mindenki látni, hallani akarta Kossuthot. Kossuthnak ez volt az első angol beszéde, de azért oly jó kiejtéssel szónokolt, hogy a hallgatók ezre lelkesedéssel frenetikus kiáltásokba tört ki. E sikerült beszédnek öríasi hatása lett. Sürgönyök érkeztek minden felőlről. *Cobden* maga is üdvözlétre jött *Londonból* több barátjával.

Lord-Palmerston levélben szintén meghívta, de nem fogadta el. Kossuth, ki most már nem indulhatott Amerikába, mivel meghívták *Londonba*, *Manchestert* e és *Birminghamba*.

A londoni küldöttség arra kérte, hogy két napig maradjon *Southampton*ba, hogy ünnepélyes fogadtatására a méltó előkészületeket megtehessek. Mint egy Lord-Mayort, úgy vitték a városházába, hol a Guild-Hallban annyira felvillanyozta a hallgatóságot ragyogó szónoki beszédével, hogy addressz adtak át neki száz arany guinea értékű tokban. *Manchester* és *Birmingham* városokban is elragadta az angolokat jeles szónoklatával és pedig sokszor 2 óráig is beszélt minden fennakadás nélkül. S a mi különösen meglepte az angol és amerikaiakat is: az volt, hogy ámbár többször beszélt ugyanazon tárgyról, de soha sem ismételte magát, mindig új és új változatokban beszélt.*)

*) A déli News a czeplédi küldöttség alkalmából (1877. febr.) a következőket írja Kossuthról:

Kossuthban volt sok olyan tulajdonság, melyek a nagy embert teszik. Ő kitünő ékesszólással és sok kormányzói képességgel bírt. Talán az utóbbi években a mi hősímádó és bálványozó tehetőségünk is csökkent némileg; mert bizonyjára nincs ma élő ember, kit Anglia oly lelkes fogadtatásban részesítene, mint a minővel egykor Kossuthot üdvözölté.

A mai ifjabb nemzedéknek alig lehet fogalma a lelkesedésnek azon mérvéről, minővel az egész ország Kossuth iránt örjön-

Southamptonból 1851-ik év október havában indult el az új világba, hogy az Atlanti tengertől a Niagaraig, mint egy győztes római hadvezér, diadalmas útját meglegye.

„A történelemben nem találunk hasonlót — mondja Newman W. Ferencz könyve előszavában*) — ahhoz a lelkesüléshez (enthusiasm.), a melyet Kossuth az idegen nemzetekben felkeltett, kivéve talán az amiens-i Péter zarándok szavát, a midőn a keresztényeket a kereszties hadjáratra tüzelte. Kossuthot úgy tekinti a nép, mint egy nagy prófétát s már előre tűzbe jő az ő inspirációjától, mielőtt egy szót is kiejtene.

Kossuth kétségkívül hatalmas szónok. Szónoki beszédei olyanok, mint egy tropikus erdő tele erővel, fenéséggel. Beszédeinek száma, melyeket amerikai körútjában tartott, 500-nál többre megy.“**)

Mielőtt New-Yorkba ment volna a hajó a Staten-Irlandban kikötött, hol a számos látogatók között, a new-yorki polgármester is meglátogatta s figyelmeztette, hogy a *Castle-Gardenbe* való meérkezéshez a nép beszédet vár; továbbá tudtára adta, hogy New-Yorkban tartózkodása alatt kíséretével együtt — kik között volt *Pulszky Ferencz* is — a város vendége lesz. A *Castle-Gardenbe* érkezésekor a város száz ágyudörgéssel fogadta nagy vendégét. Kossuth az álványról elkezdett beszélni, de az óriási tömeg oly éljenzésekbe, hurráhra tört ki, hogy nem lehetett hallani, mit mond. Ott volt az egész város. Hiába csitították a mayor s az áldumanek; mert még annál inkább éljeneztek. Háromnegyed órai szónoklat után Kossuth leszállott az álvánaról s a polgármesterrel és tanácsosokkal kocsiba ülve, melyet a díszmenet hosszú sorban az utcákon keresztül a vendéglőbe követett.

„New-Yorkban is — írja Pulszky szemtanú — mint előbb Londonban, Kossuth jelenléte és szónoklata villanyosan hatott a népre, diadala egy egész hétig meg nem szűnt, feliratok jöttek mindenfelől, bizottságok, dízelőadások a színházban népgyűlések s municipális ünnepek“.

Dr. Bellows, new-yorki hírneves lelkész és szónok így szólott hozzám: „Önöknek csak egy nagy prófétájuk s rendkívüli emberök volt: Kossuth. Nagy örömmel gyűjtöttem segélyt felolvasásaim által az ő s többi honatanársai számára.“ Kossuth félév alatt az Egyesült-Államok nagyobb városait s történelmi legnevezetesebb helyeit meglátogatta. Azok az üdvözlő beszédek, melyeket hozzá intéztek s az ő találó válaszai: felette érdekesek, de ezuttal a térszűke miatt azokból nem közölhetek. Körútjában mindenütt kísérték a reporterek. Egyszer próbára akarták tenni — beszélt egy jelen volt tanár — hogy ha nem tudná előre a fogadtatást, vajjon akkor is úgy tudna beszélni. A Niagara-tól való víz-

götti körül rajongott. A Palmerston ministeriumot is megbuktatta. A Garibaldi fogadtatása Londonban, mintegy 12 évvel ezelőtt, leginkább megközelítette, de a Garibaldi bálványozása nem mutatkozott oly nagy mértékben, mivel egy néhány napi Londonban időzése után a hős rábiratott, hogy térjen vissza szigetére, míg Kossuth az egész országot bejárta, s tüzes szónoklatát Glasgowntól Southamptonig hallatta.

Valószínűleg Kossuth volt a modern napok legjelesebb szónoka, ki valaha egy idegen nemzet nyelvén annyi sikert aratott. Talán az ő ékesszólásának bizonyos előnye volt gyönyörű és szépséges stylusában, melyet egyes Shakespeare és más legjelesebb írónk műveiből merített, a nélkül, hogy abba elhasznált és közönséges angol szólás-formákat vegyített volna.“

*) Select Speeches of Kossuth. by Frances W. Newman. New-York 1854.

***) Ezek nagyjából össze vannak gyűjtve s az angol és amerikai iskolákban mint szónoklati remeket használják. K. J.

szatérésekor egyszer csak megállítja egy fényes küldöttség s üdvözlő beszédet intéztek hozzá. Kossuth nem jött zavarba sőt itt tartotta rögtönözve a legelragadóbb szónoklatát, képletesen felhasználva a természetnek utólérhetetlen látványát — a Nigara vizesését.

Washingtonban, a kongresszus ülésébe is meghívták, ez olyan megtiszteltetés, a melyben még csak *Lafayette*t részesítették, ki Amerika szabadság harcában kiünő részt vett.

Az Egyesült-Államokban műveltségi szempontból Massachusetts államot illeti meg az elsőség. Fővárosát — Bostont — a szellemi műveltség és szabadság bölcsőjének nevezik. Az a fogadtatás, melyet itt rendeztek a tiszteletére, talán mindeniket felülmulja. Olyanban még *fejedelem* sem részesült külföldön.

Hogy Kossuthnak amerikai útja bámulatos hatást gyakorolt az amerikai életre, s szónoklata elragadta őket, igazolják a következő nyilatkozatok: „Egy honvesztett bujdosó — mondja Winthrop, massachusettsi kormányzó — a Duna partjairól, meg nem törve a hosszú fogság által, Amerikába jő, hogy kormányunknak és nemzetünknek azt a rokonszenvet és segédelmet megköszönje, melyek felszabadítására oly nagy befolyással voltak. Shakespeare drámái és Welster szótára, melyeket fogsága alatt tanulmányozott, elégségesek, hogy nyelvünket szabatosabban és alaposabban beszélje, mint sokan azok közül, kik azt anyanyelvüknek vallják. Látogatásának morálja az a nagy tanulság, melyet ő felejthetetlenül hátrahagyott, s ez a tanulság a hatalomról, melylyel, komoly, tiszteletteljes egyéniség kizárólag szavával és tollával képes egy nagy világrésznek óriási szívét erősebb lüktetésre indítani, a közvéleménynek irányt adni.“

„Ki szemlélte őtet úgy, — írja Andrews, — *) hogy meg ne nyerte volna gyermekhez hasonló egyszerűsége és nyílt fellépése? Ki olvasta az ő éles elműségét és eszélyességét melylyel tárgyát úgy kezelte, hogy senkit se sértsen, de mindenkit megnyerjen? Ki hallgatta bámulás nélkül képletekben gazdag és logikailag utólérhetetlen szónoklatát? Nekem úgy tetszik, hogy ő bírja Washington tiszta jellemét, Jefferson éles ítélő tehetségét s felülmulja Webstert. Ékes szólása, mely tisztán az ő sajátja: *nyugodt, természetes, elragadó, megnyerő és parancsoló.*“ Ily nyilatkozatok után nem csodálkozhatunk, ha szónoklatai s felolvasásai által mintegy 96.000 dollárt gyűjtött, a melynek csak 20%-át tartotta meg magának, a többi részét az emigratio felsegítésére fordította. A magyar alapon befolyt összeget is csak kölcsönképpen fogadta el s az adakozóknak a pénz helyébe bankót adott. Egy ilyen bankóhoz én nagy bajjal hozzájutottam s hazahoztam. Mindenki úgy őrzi azt, mint ereklyét s nem küldik el Turinba beváltás végett, mint Magyarországon teszik sokan. A mi különösen meglepett engem 1882—83-ban az, hogy most is épen olyan elragadtatva beszélnek róla, a kik hallották, mint 1851—52-ben. S a róla szóló traditió apáról fiura száll.

Ime, milyen missiót teljesített Kossuth Lajos! Ime, mennyire magasztalta, s ünnepelte két világrész művelt népe. És a világtörténelemnek s a magyar nemzetnek e nagy alakja: magyar; a mi csontunkból való csont, a mi vérünkben való vér!... Áldjuk azért az istent születésének 90-dik évfordulóján, hogy őtet *magyarnak* teremtette, s hogy mi édes miénknek mondhatjuk.

Kolozsvár, 1892. szept. 15.

Kovács János.

*) Kossuth in Now-England (page 312.)

Apja fia.

Megirta Kossuth Ferencz, hogy nem jöhet haza, mert úgy van megírva abban a hírhedt törvényben, hogy Magyarországon ő sem volna itthon.

Milyen szép lett volna pedig, ha a nagy száműzött képében szívünk szerint, rajongó lelkesedéssel ünnepelehetjük az apja fiát.

És milyen érthető, milyen indokolt, szinte azt lehet mondani: örvendetes mégis, hogy Kossuth Ferencz az apja fia.

Szegeden, 1892. szept. 8.

Kulinyi Zsigmond.

*Ki fejedon hordod az Álpesek havát,
Am tñju szivedben egy Vezuv tüze forr;
Ó dicső aggastyán, áldást rebeg ma rád,
Mind, a ki nem is volt táborodban egykor.
Magyar szabadságnak nemés érczü szobra,
Fenséges magányba rejtőzött ereklje:
Nemzeti háldtól ma megaranyozva,
Nem hervadó babér nevedet belepje.*

Szeged, 1892. szept. 8.

Lipczey Ádám.

Mindenütt Kossuth a jelszó.

Ha a nagy nemzeti ünnepély számára, a Kossuth 90-ik évének megünneplésére szánt albumba akarok írni, az elmúlt nagy idők emlékei szállják meg lelkemet.

Midőn 1848 végén, Windisgrätz roppant erővel közeledett Pesthez, s a magyar tábor Mórnál vereséget szenvedett, a kormánynak hirtelen el kellett hagyni a fővárost, mely nem lett volna képes oly nagy támadásnak ellenállani. 1848. utolsó napján lett közhírré, hogy a kormány elhagyja Pestet, és 1849. első napján már utban volt az egész hivatalos sereg, a miniszterekkel együtt. Rémitő hideg volt. És mégis, a ki csak tehetett, menekülni akart a fővárosból, hogy az ellenséget kikerülje.

A Teleki Blanka grófnő intézetéből már majd minden tanító a táborban volt. Romhányi, a mostani Bereczki Máté, ki Vasvárit helyettesíté a történelmi tanításban, Heissa a francia tanító, s mások mind fegyvert fogtak a szabadság védelmezésére. De a növendékek még folyvást benn voltak, s az intézeti működés tovább folyt. — Annak hírére, hogy az ellenség elfoglalja a fővárost, a leánykák szülei, kik a telet Pesten akarták tölteni, mind falusi kastélyaikba szándékoztak visszavonulni, magokkal vive leánykáikat. Ezeknek átadása egy éjjel megtörtént.

1849. hajnalán, a virágzó intézetből egy növendék sem volt Teleki Blanka grófnőnél, s ilyen körülmények között ő sem akart a fővárosban maradni. Igyekezett menekülni, hogy Erdélyben levő rokonaitól el ne szakadjon. A reggeli órák elsejében már a vaspályánál valánk Szolnok felé szándékozva indulni. De nem volt hely, először a kormányhoz tartozó egyéneket kellett szállítani. A hány vasuti kocsi létezett, az mind mozgósítva volt.

Déli tizenkét órákor került a sor a képviselőkre, s azok között mi is kaptunk helyet. Dermesztő hideg volt az utban, akkor még szó sem volt a kocsik fűtéséről, s a mi több, rémséges hosszasan kellett az állomásoknál várakozni, mert folytonos használatban a kutak vizei ki-

apadtak; várni kellett míg újra buzog, hogy a gőzgépnek tápot adhassanak. Másnap reggel napfeljötté előtt érkezünk Szolnokba! —

Itt azon nehéz feladat várt reánk, hogy szekeret keressünk. Nagy nehezen kaptunk egy fakó szekeret, csak széna ülésel, ernyő nélkül. A mint fel akarunk ülni, a grófnő észreveszi, hogy két ládája közül, az egyikbe ruháit, a másikba fehérneműt s ezüstjét csomagolá, ez utolsó a vaspályánál maradt. Sietek vissza, a vonat már nem volt ott, az megint Pestre ment, hogy a hátra maradtakat szállíthassa. De nagy meglepetésem és örömmre, a keresett bőrláda ott volt levette a sinek mellé! Jellemzi a becsületes kort.

Fakó szekerünkön haladva, láthattuk a távolban, a hóval borított puszták téreire, a temérdek gyalogmenő férfi sereget. A ki nem kapott a vaspályán helyet, s olyan számtalan volt, az megindult gyalog. Így ment az egyetemi ifjuság is, a tanárok nagy részével együtt. Ezek közt láttam Tavasi tanárt és író-t vörös tollas kerek kalapjával, fel se véve a dermesztő hideget.

Minden utban eső városban megállapodás volt: s a nép mindenütt lelkesedéssel fogadta a kormányt. Ijedtségről szó sem volt. Kossuth több helyütt szónokolt, az őt óhajtvá váró népek. Ha jól emlékszem Nádudvaron én is szerencsés voltam a tömegben áttörve, Kossuth zengővarázsszavát hallani. E vándorlás tulajdonképen menekülés volt, de valójában diadalut vala, a nép hangulatáról itélve. Pedig hideg oly nagy volt, magamról szólva, hogy a fagyaló kinokozta fájdalom miatt, daczára a lelkesült hangulatnak, könnyek fakadtak a szemben. De ez mind nem volt akadály a tovább haladásban, s a lelkesültségben.

Vándorlásunk Mekkája: Debreczenbe érve, csakhamar megszűnt a fázás, az éhezés, mert utközben alig lehetett valamihez jutni, egyszer meg is kellett hálni, egy apró gyermekkel telt házikóban. — Debreczen városa először is felajánlá, hogy a fának az ölét hat forintért adja, mi valóságos ajándék volt.

A gazdagon ellátott piacon, mindenki igyekezett valami enni valót szerezni. Én is elmentem a Teleki Blanka fekete bankójával vásárolni, úgy hívták az osztrák papír pénzt, s a mely Pesten még forgásban volt, de a hazafias debreczeni kofa nem fogadta el így szólván:

— Adjon lelkem magyar piros pénzt, olyan Kossuth bankót!

A piros bankót látva a jó kofa megnyugodott. Ez volt az igazi hazafiság. — A hol Kossuthot vagy csak nevét látták, ott volt a nyugalom és boldogság,

*

Ezen dicső napok után jöttek szomorúak. 1849. őszén Pestre utaztam, a Teleki Blanka grófnő szállását megnézendő. El voltam látva apró pénzzel, hogy ha utközben honvédek találkoznak nekik. Többek közt egy oláh honvéddel találkoztam, ki a harcok zajában nem sajátíthatá el egészen a magyar nyelvet, de szívvél lélekkel egészen magyar érzelmű volt. Nagy megindulással beszélte el, mennyit szenvedtek Világos után a honvédek, s midőn látta, hogy elszomorodom, biztatólag, vidáman így szólott:

— Nu tyi tyeme! vinye Kossuth! — Ne félj semmit! jó Kossuth!

*

1849-ben, Teleki Blanka grófnővel a telet pálfalvi jóságán töltém. Ez egy csendes szigetnek látszott, hol a viharok után meg lehetett vonulni. — Egy vasárnapon nagy tolongás van a kis templom körül, mely az udvar-

házhöz tartozott. Én is be akartam menni, de lehetetlen volt behatolni a nagy tömegben. Mondták, hogy mindenki be volt parancsolva, mert új törvényt olvasnak fel, s a szolgabíró kihirdete, hogy büntetés terhe alatt mindenkinek meg kell jelenni. Mellékesen megtudtuk mi volt a hirdetésben: *hogy a jobbágyok fel lesznek ezentúl a robbottól szabadítva*, s ők is olyan szabad emberek lesznek mint a nemesek. . .

A templomból kitóduló hívek egyikétől megkérdezém mit hirdettek ki? A jó hazafi némileg gúnyosan és kicsinlően felelé:

— *Azt ígérnek nekünk, a mit már Kossuth uram megadott!*

Igy lehetne ezeket folytatni *Kossuthról* a mai napig. Pálfalva, 1892. szept. 6.

Lövei Klára.

Vezére — feje voltál nemzetednek. Akartad és a nemzet százezrével állítá ki fiait a harcztérre, milliókat áldozott szabadsága védelmére. De a nemzet akarata mégis erősebb a tiédnél, mert te az élettől szabadulni óhajtasz: nemzeted pedig egy szívvel-lélekkel óhajtja, hogy sokáig élj és az óhaj teljesül.

S.-A.-Ujhely, 1892. szept. 4.

Matolai Etele,

1848—49. honvéd százados.

I z örmény kereskedő forradalmi hírei.

Vasutnak, távirónak hire-hamva sem volt akkor. Szamosújvárt, posta is egy héten legföllebb háromszor érkezett. A kis város értelmesebb lakói lázas türelmetlenséggel várták hát a zajos idők, nagy napok újabb és újabb híreit. Ha tudták, hogy ma vagy holnap érkezik vissza valamelyik kereskedő kolozsvári — vagy éppen debreczeni utjából, elébe sétáltak Dengeleg felé az országúton, körül fogták az érkezőt s kikérdezték szegről végre, mi hírt hozott?

Történt, hogy váratlanul érkezett haza egyik kereskedőnk a Királyhágón tulról. „Hó! hó! Álljon meg! Kiáltanak reá a piaczon politizálgató véreim. „No mondja, mi van!”

Megállítja lovait az örmény s mint a féle megcsontosodott kereskedő, kiök istenén, családján és üzletén kívül más világa nincs, oda böki, hogy: „*Hát biraj 120, úkür 160 frt.*” S ezzel — mint a ki jól végezte dolgát, tovább nógatta lovait házi tűzhelye felé:

Közli: Mártonfi Lajos.

Kossuth szülőhelye.

A szerencsi állomástól valami két mfd.-nyi utat kocsin kell megtennünk, hogy az alább észak-nyugatra fekvő Monokra juthassunk. Mindegyre emelkedő vidéken s nem is mindig a legjobb uton döcög tovább kocsink, míg az eperjes-tokaji heglánczolatnak lankás vulkáni dombozatán a tiszai alsík, illetőleg a Takta felé jelentékenyen lejtősödő monoki patak széles felső völgyébe érkezünk.

Hajdanában — „a mi nem volt oly rég” — rengeteg erdőség fedte el szem elől a völgy mindkét oldalán elszórtan épült Monokot, Zemplén-vármegye ez egyik legeldugottabb helységét. Magyar és tót lakosai még valamikor a tatárjárás idejében húzódtak oda, míg a határában levő mesterséges halmokról azt tartják, hogy azok a menekülni nem tudóknak holttesteire borulnak.

A falu első birtokosai, Monokyak, cseh eredetűek, kiknek Csehországból beköltözött őseiről, Bagáthról és Radvánról, már Kézai is megemlékezik. Monoky Lukács testvérével, Pózával, 1247-ben már bizonyos földeken

osztzkodott. E Lukácsnak fiai közt említik 1260-ban Rajnolt, kitől származnának a *Rákóczi*-ak.

Monok hosszú időn át volt a Monokyaké. Már 1369-ből Miklóst mint altárnokmestert, 1571-ben Mihályt mint török foglyot, 1593-ban Jánost mint füleki kapitányt említik forrásaink; 1623-ban azután Miklós bárói rangot nyervén, leánya Anna, báró Andrássy Mátyásnak felesége lett. A Monokyak férfiága kihálván, *Andrássy Mátyás* fia, Miklós lett a monoki uradalom örököse s egyuttal az Andrássyak két ágának, a betléri idősebb s a monoki ifjabb ágak közös törzsapja. Egyik fiától, Istvántól a betléri, a másiktól, Györgytől, a monoki ág származik. A testvérek 1695-ben osztottak meg a vagyonon Monokon és Csetneken, azonban egyidejűleg a bedeghi gróf Nyáryak is birtak; részjószágaikat Terebesen 1707. szept. 13-án adta Rákóczi báró Andrássy Istvánnak és nejeének, báró Serédy Zsófiának.

Ezen Istvánnak, Lócse földadójának gyermekeit 1709-ben a „bormegissza” Andrássy György az ostromlott Krasznahorkából Monokra, majd bátyjok, Pál gondjai alá Kacsára küldte, apjokat pedig ágyuval kergette el Krasznahorka alól. Különben 1710-ben ő is megnyitatta a még védhető vár kapuit s jó barátja lett Viardnak, ki a várat egy évig lövette.

Időközben magának Monoknak is volt része a háborus élet gyötrelmeiben. 1567-ben és 1652-ben ismételtelen elfoglalta a török; 1670-ben Spank németjei, 1682-ben Ibrahim budai pasa törökjei jártak alatta; a két utóbbi alkalommal azonban inkább a tarczali követeknek volt okuk ijedezni; kevésbbé mult például, hogy Monok alatt Spank valamennyiöket karóba nem húzatta.

Ezalatt mind jobban fejlődött Monokon a szőlő- és földmívelés. A mi az elsőt illeti, a majdnem három százados latin distichon azt tartja Monok boráról, hogy

„Non placeat cuncto hic Bromius si forte palato,
Gaudet heris se non displicuisse suis.”

A mi pedig az utóbbira nézve bizonyíthat valamit, az abban áll, hogy első osztályu határában már a mult század végén sok gabona, árpa, köles, tengeri, kender, középszerű buza és lőzélék termett s a sok szénának megfelelő baromtenyésztés divatozott.

Az Andrássyak rendszeresen gazdálkodtak, mint ezt a monoki uradalomra vonatkozólag 1695-ben a hosszú-réfi kástélyban őrzött családi levéltár is tanúsíthatja.

A rendes tisztikarral ellátott uradalom ügyésze a mult század végén *Kossuth László* volt. A Kossuth-család maga is régi nemesi eredettel dicsekszik. Így 1263-ban Pósa fia, Köcs, Gálh fia, Kossuth és Vogan fia, Voszlov turóczi nemesek arra kérvén IV. Béla királyt, hogy mivel Köcs, Kossuth és Voszlov (ma Zádor) helységekre nézve már korábban nyert birtokjogukban Detre zólyomi comes valamennyiöket erőszakosan háborgatta, őket új adományban részesítse; a király úgy tett igazságot, hogy két részt Köcsnek, egyet pedig Kossuthnak és Voszlovnak ajándékozott. Maga a Kossuth név, az igaz, hogy nem személy, hanem helynév gyanánt, 1273-ban már Somogy-

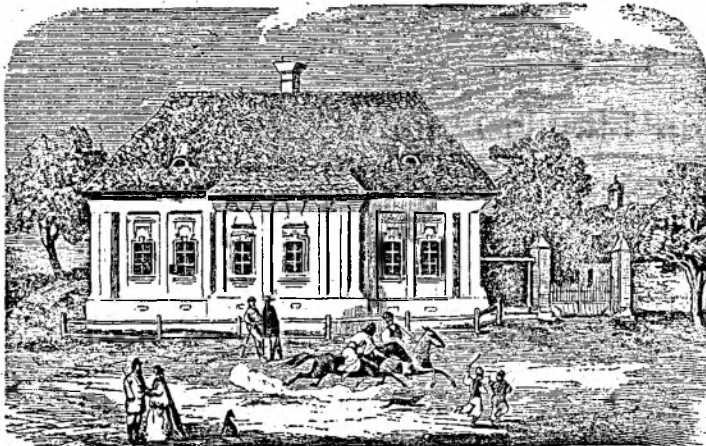
ban és Turócmezgyében is szerepel; szóval *hatodfél százados* volt már ez a nevezet, a nélkül azonban, hogy a hir szárnyaira vette volna.

Végre, 1802. szept. 19-én megszületett Kossuth Lajos. Atyja, a fentemlített László, az Andrássyak ügyésze volt, anyja pedig tyulini Weber Sarolta. A róm. kath. és ágostai hitvallású, magyar és tót lakosok által népesített községben luth. templom nem lévén, a szomszéd Tállya város lutheránus templomában keresztelték őt meg. Születéshelye miatt Monok és Tajnó-Bicske versenyzett egy darabig. A történelmi vizsgálat azonban végleg Monok javára döntötte el a harcot. Az emeltes szép grófi kastélytól északra mintegy 40 méterre levő egyszerű, két utcái, s egy udvari szobából álló csinos sarokházban született Kossuth. Szülőháza egy szép kastély és egy szalmafedelű kis ház közt fekszik.

Midőn 1848-ban az egyenlőség elve ezen bajnokról oka volt elmondani a költőnek, hogy:

„Háromszáz évig várt rád nemzeted:
Nemrég jövé s több század életed“

szülőhelyének alig kétezernyi, de lelkes népessége *szobit* indítványozott számára. Ma, midőn kilenczvenéves multra tekinthet vissza történelmünknek kimagasló alakja, szobor

Kossuth Lajos szülőháza Monokon.

nélkül is tudjuk róla, hogy: „exegit monumentum aere peremius“

Legyen áldva Zemplén földje, mely a szabadságnak legnépszerűbb magyar bajnokait szülte: Rakóczit és Kossuthot!

Kolozsvár, 1892. szept. 8-án.

Dr. Márki Sándor.

Nemezis.

Hogy a belső Székelyföld s főleg Háromszék 1848—49-ben csodával határos dolgokat mivelt, hogy egymagára hagyatva, többi székely s magyar testvéreitől hermitice elzárva, felvenni merte a Szász-román reakcióval bűnös kezett fogott n.-szebeni general Commandó által lába elibe dobott vaskeztült; meg nem hódol s szent-földjét fel nem adta, hanem végsőig küzdött, míg rendes és tisztességes békepontok mellett végezhetted dicső önvédelmi harcát: oly jelenség, a mely szinte páratlanul áll a szabadságharcok történelmében.

Mellőzve egyéb közreműködő tényezőket: a Nemezis munkája volt ez!

Tudjuk, hogy 1764-ben Bukow és társai az osztrák katonai kormány alattomos intézkedése folytán mily erőszakos eszközökkel fosztották meg a székely nemzet (hisz akkor még nemzet voltunk) zömét polgári jogától, s kényszerítette oly súlyos katonai szolgálat alá, miszerint a gyalog (pioxidarius) nemes székely-apának mindenik fia szolgálni, s minden huszár (primipilus) család, lóval s teljes felszereléssel egy tagját készletbe tartani volt köteles, s tudjuk, hogy rendre-rendre miként fajult ezen intézmény oly katonai despotizmussá, a mely korlátlanul uralkodott a székelység *testi-lelki élete* fölött: mindezeknek szomorú emlékezetét a történelmileg fennmaradt Siculicidium (SICVLICIDIVM = 1764) szó jelzi.

Több mint két emberöltő alatt volt kénytelen a nemes székely a törvénytelen katonai iga alatt nyögni.

Jött 1848. ütött a visszafizetés órája. A fegyver azok ellen fordult, a kik azt egykor a nemzetre fölerőszakolták. Az elnyomott Székelyek azzal a fegyverrel vívták ki szabadságukat, elkobzott polgári jogait s segíték győzelemre magyar véreik szent ügyét, a melyet egykor az erőszak rakott vállakra az ősi szabadság ellen. Betelt az irás szava „a gonosz az ő saját hálójában fogaték meg“ (Zsolt. 57. 7.) A Nemezis fényesen igazolta magát, s komoly intéssel szolgál, hogy a népek és nemzetek jogait tisztelni kell minden hatalomnak, mert az élet és történelem is igazat ad a költő szavainak:

Van Biró a felhők felett;
Áll a villámos ég.

Hidvég, 1892. szept.

Nagy Sándor.

Az 6-év vége, s az új kezdete 1848—49-ben.

Midőn Bem tábornok Debreczenből Nagybányára érkezett 1848. év vége felé, hogy a Katona Miklós vezénylete alatt szatmármegyei nemzetőrökből összeállított, Deésig nagy lassan mendegélt, de a hirhedt deési ütközet után önként megszabadt csapatokból kivált rendes katonákból, önkéntes nemzetőrökből és honvédekből szervezett kis táborával Erdélybe nyomuljon Urbán zaklató hadművelete ellen, Teleki Sándor gróf, nemzetőri őrnagy, Bem felhívására, mint e kis tábornak intendánsa indult a sereggel, és engemet, mint a nagybányai nemzetőrség parancsnokához beosztott főhadnagyi segédet vitt magával.

Előbb azonban tudnunk kell, hogy Urbán cs. ezredes Naszódon a kétfejű sasos (pázsérás) kiadmányokkal már az ősszel megkezdett bujtogatására fellázadt nép ellenséges magatartása miatt, Kővárvidéke hazafias érzelmű tisztviselői a székhelyt Berkeszről Nagybányára helyezték át, és én mint azon időben a vidék főjegyzője, tagja voltam a rögtön-ítélő bíróságnak, mely báró Huszár Károly kegyetlen kivégzésében főbűnös Frinket akasztófára ítélte, és a város területével határos katalinfalvi dombon rajta az ítéletet végre is hajtatta.

Hát e gonosztevő számára a törvény rendes útján sem lehetett volna elég magas bitófát felállítani. Azonban a lázadás üszökös terjedése mindegyre tovább harapózott, már a járásokban hivataloskodó szolgabírákat és esküdteket magokkal hurczolták a lázadók Urbán elébe; Pap László pénztárost Kapálnok Monostoron hasonló sors érte, szerencsére Katona István alkapitány nehán Hattmanbéli cs. kir. gyalog katonával Nagybányáról még idejében oda érkezvén a vidéki pénzes ládát megmentette, de a pénztárost a lázadók elhurczolták, és csak Deésen tul Kozárváron, a császári ménestelep katonai szabadították

ki, és kísérték Kolozsvárra, honnan Nagybányára került, a hol az ellene indított vizsgálat folytán tisztázott ügyét, a Belügyminiszteriumhoz kedvező jelentéssel terjesztettük fel.

Ily bonyodalmak közt váltam meg polgári tisztségmentől, és távoztam el az erdélyi táborjárásban kirendelt működésem útjára

Karácsonra már Kolozsvárra érkeztünk, hol első megbízatásom volt Vay Miklós báró kormánybiztostól a kis tábor számára utalványozott 20,000 frtot átvenni. Teleki Sándor anyja háznál lévén elszállásolva, mikor a bankjegyeket átszámlálnám, azzal fogadott, hogy csak tartsam magamnál és kezeljem. Elálmlékkodtam rendelkezése fölött, és aggodalmaimat el sem mondhattam, mert szavamba vágott:

„Édes barátom, forradalomban élünk, mit akar maga számadási könyvekről, irott utalványokról beszélni? Magát becsületes embernek ismerem. Én is az vagyok Kettőnknek pénzre nem lesz szükségünk. Mi ketten egymásnak nem fizetünk; hólnap indulunk, azt sem tudom hová, meddig? Bem a fejében hordja hadi tervét, maga vigye a táskájában a pénzt. Ha fázik, válasszon egy meleg kabátot ruhaszekrényemből, vegye fel a katona köpenyegé alá és örvendjen, ha körme le nem fagy a kegyetlen hidegben.“

Ez aztán a forradalmi kathekismus, gondolám magamban, és szó nélkül siettem Wendel főbíró lakásán volt szállásomra.

Másnap a tábor után indulva gyors menetben érkeztünk Bethlenbe. Bizony isten reszketve örvendtem, hogy körmeim, kezem, lábom el nem fagytak oly borzasztó hideg volt.

Bethlen Sándor gróf kastélyában volt Bem, Teleki Sándor s több tiszttel én is elszállásolva. Földszint egy hosszú asztalon tálaltak fel vacsorát a főtisztek számára.

Bem köménymagos levest evett, azt láttam, meg arra az olá határszéli tisztre figyeltem, a kit katonáink elfogtak és Bem az asztalhoz ültetett. Azt hitte ez a fogsági tiszt, hogy utolsó vacsorát etetnek vele, de tábornokunk a tisztnek adott becsület szavára bizta helyi szabadságát.

Czecz ezredesnek egy hadosztálylyal Naszód felé kellett huzódnia, mi a sereg zómével Beszterczére mentünk.

Alig hogy ott 1849-ik január első napjaiban további menetre készülődtünk, felhivat őrnagyom Teleki Sándor a tábornok szállására, és az előszobában azon parancscsal lep meg, hogy készüljek korán reggeli utra Debreczenbe a tábornok sürgönyével Kossuth kormányzóhoz, melyben felhatalmazást kér huszezer lovas honvéd számára és ahhoz szükséges felszerelésre.

„Önt ajánlottam katonai szerelő biztosul a tábornoknak, érti?“

Elképedtem. Uram, mondám Telekinek, én soha sem voltam lovas, annál kevésbé katona. Hogyan tudjam én megválogatni a szerelési cikkeket? . . .

„Egy szóval se ellenkezzék barátom; mert a tábornok löveti az engedetlen. Egyébiránt ne aggódjék. Nagy-Károlyban Luzsénszki Lajost maga mellé kapja biztos társnak. Ő ért hozzá, megbízható barátunk mind kettőnknek.“

És azonnal megírván Luzsénszkinak a rendeletet, a tábornoktól kihozta a Kossuthhoz címzett sürgönyt. Jobbra át, indulj!

Megint a kathekismus ötlött eszembe; és másnap korán reggel indulnom kellett közkatona köpenyegben,

szuronyos fegyverrel és a sürgönyvel egyedül parasztszánon vágatva. Csak annyi időm maradt tegnap, hogy a tábori kaszszát átadhattam Telekinek.

Az egész uton Beszterczéről Deesen át Nagybányáig a sürgönyt tapogattam oldalzsebemben, azt melengtettem mint féltett kincset, hogy el ne veszítsem, vagy meg ne fosszanak tőle.

Küldetésem és megbízatásomról elmélkedve másnap este érkeztem Nagybányára. Itthon valék, de minő leverő szomorúság ért az atyai háznál! Hetvenkét éves atyámat nagyon nagy betegen találtam ágyában. Letérdeltem mellé, hogy utolsó áldását kérjem. De már nem eszmélt fel; mintha szunnyadna, szemei csukva voltak. Utoljára láttam édes atyámat.

Maradnia kellett volna a jó funak haldokló atyja mellett.

És még is elment másnap, ez örökös szemrehányással. Mintha az erdélyi hadjárat sorsa rajtam fordult volna meg, siettem küldetésem helyére, hiven eljárni megbízatásomban.

Nagykárolyban érkezvén, magam mellé véve báró Luzsénszki Lajost, egyenesen Debreczenbe szánkáztunk. Ott először is a városházán jelentkezünk, hogy mielőbb bejuthassunk a kormányzóhoz. Az előteremben Bernáth Gáspárral találkoztunk. Ez a csendes ismerős barátunk utasított, hogy a kormányzó titkára, Stuller fog bejelenteni minket.

— Nem a nagykárolyi lakatos Stullernek testvére a titkár ur? kérdi Luzsénszki.

— Nem; az ennek az anyja — mondja Gazsi egész komolysággal. Itt sem hagyta el megkövesült humora, csak cizholni kellett, szikrát hányt.

Stuller megtudván, hogy Bem tábornoktól hozunk sürgönyt, mindjárt bejelentett a kormányzónak. Azonnal be is bocsátott.

Kossuth az íróasztala előtt állva vette át a sürgönyt, egy kézmozdulattal intve, hogy küssé hátrább álljunk. Ennek helyes okát magunk is beláttuk. Keringő rémhírek csökkentették a közbizodalmat. És még is oly kevés elővigyázat egy országhormányzó hivatalos helyiségeiben.

Kossuth nyugodt méltósággal olvasta el a sürgönyt és a hadügyi miniszterhez utasított azzal.

Mostanság hasonló körülmények közt már meglepőnek találnám e közvetlenséget, e rendes nyugalmat, ez őrizetlen érintkezést és tevékenységet, mely együtt találta a főszereplőket zajtalan közreműködésben, mondhatni a legegyszerűbb óramű pontosságával, minden elágazó nagyobb hivatali apparatus nélkül. S mi volt ez ősi erőben izzó mozgalom rugója? A hit és hazafiság lángoló betükkel voltak a kathekismusban beírva.

Magunk vittük az összehajtott sürgönyt Mészáros Lázár hadügyminiszterhez, a folyosóra nyíló szobájába. A mint elolvasta tartalmát, jóságos csodálkozással kérdé: ugyan hová gondol Bem tábornok, huszezer lovas katona számára szerszámot csináltatni, mikor az ellenség már Tiszafüredig nyomult, azt is megszállotta, a hol nyergeket készítenek. Ám requiráljanak önök és csináltassanak a hol tudnak. Szerelő biztossági minőségökre a kinevezést mindjárt megkapják, és a pénzügyminiszternek megíratom a rendeletet a szükséges pénzküitalásra.

A fanyergék és zsabrákok beszerzésére Hanke György honvédszázados lett kirendelve. Mi pedig a többi szerszámok készíttetésére Duschek, pénzügyminiszter kezéből vettük át vadonat új ötforintos bankjegyekben az előleget azon utasítással, hogy a szerelési cikkeket szállítsuk a

debreczeni katonai raktárba mindenkor részletes számadással.

Nyomban utnak indultunk, és Nagykárolyban, Szatmáron, Nagybányán. Felsőbányán minden megbízható szijgyártóval, lakatossal, nyergessel az adott mérték s minta szerint nyakrafőre esináltattuk a megrendelt szerzőségeket.

Minő nagy volt örömünk, midőn a második szállítmány átadásakor Pap Endre szatmármegyei képviselő értésünkre adta, hogy a hadügyminiszter meg van elégedve velünk, és érdemjellel fog majd kitüntetni.

Augusztusig 6000 lószerszámot szállítottunk be; de már az utolsó szállítmányt Nagyváradra kellett vinnünk, mert Augusztus 2-án már az oroszok Debreczenben voltak s ennek elkerülésével Váradra kellett mennünk; ott gyorsan átadva a szállítmányt Telegd felé a Rézen át menekültünk Szatmármegyébe. azon szomorú hírrel érkezve haza, hogy Görgei Arad-felé húzódik kifárasztott hadseregével. Híre futott aztán a világosvári fegyver letételnek.

Az utolsó szállítmányról Váradon csak elismervényt kaptunk pénz nélkül. Így az előnyomult ellenség elől darázs-fészekbe menekültünk; mert itthon a mesteremberek zaklatásának voltunk kitéve. Igazoltuk magunkat Nagybányán Eötvös Mihály megyei alispán kormánybiztos előtt. Ő az erdélyi hadsereg számára beszerzett gabona eladási árából fizette ki mesterembereink követeléseit. Szerencsénkre így szabadultunk meg a feladásoktól s ennek következménye a várfogságtól. De így sem voltunk biztonságban; mert a debreczeni katonai raktárban talált számadásaink nyomán köröztettek bennünket a szétbujdosás idejében.

Minő szerencse volt azokra nézve, kik Szatmármegyében bujdokoltak, hogy Kende Zsigmond neveztetett ki a forradalom után cs. kir. teljhatalmu biztosnak, a ki aranygalléros mentében hirdette városról-városra, hogy »borzadok a hatalomtól, mely kezembe adatott.« És mégis mondhatni fejével játszva elnézte, hogy hányan de hányan lappangva, e nagy megye falvaiban és pusztáin találtak ideiglenes menedéket. Ezek közt Vetter, Kmetti, Vörösmarty, Kemény Zsigmond, Kállay Ödön és még hány megyebeli compromittált egyén, ki tudná most elősorolni?

*

Visszafordulok végül egy kritikus kérdéshez. Mi történt a hadi kaszszával, melyet Debreczenbe küldetésem után Teleki átadott Schvarcz János nagybányai nemzetőri tisztnek, ki a főbányai igazgatóságnál igató volt, s ott hagyva hivatalát, családját, fegyverrel kezében a Bem táborát követte, mint önkéntes szolgálni a hadjáratban. A nagyszabeni csatában vagy a gyulafehérvári ostromnál veszett el. Utoljára Gyulafehérvár környékéről irt feleségének. Azóta soha többé hírét sem hallotta családjai mai napig sem.

*

Emlékeimnek még egy kitépott foszlányával zárom be soraimat. Fennebb említém, hogy Teleki Sándor Kolozsváron ruhaszekrényéből egy téli kabátot adott katonai köpenyem alá, nehogy az isten hidege megvegyen. Ez egy valódi angol manchesterből Londonban készült tigris foltos színű meleg öltöny volt. A forradalom után nem viselhettem, mint a szagláló osztrák kémkedés előtt gyanus portékát, két mellényt csináltattam belőle, és felváltva viseltem minden télen, keblem körül őrizve forradalmi emlékeim melegségét. Az egyik néhány évvel hamarabb foszlott szét. A másikat negyven három év óta minden karácsony-ünnepen és új év elején viselem hálából nemes lelkű barátom iránt.

Felöltém akkor is, midőn ez évi május 20-án hideg esős időben Koltón eltemették.

Legyen rajtam, ha engem is eltemetnek.

Nagybánya, 1892. szept. 6.

Törökfalvi Pap Zsigmond.

Se traiésca Domnu Kossuth!

Nagy Öregünk el nem hervadó koszorujába legyen befonva ez a kis szál vadvirág is!

A 70-es évek elején történt, hogy néhai Orbán Balázsszal, Kossuth legrajongóbb tisztelőinek egyikével, kisebb magyar társaság rándult ki Brassóból a Keresztyén-havasra. A hegy tetején hatalmas tüzet rakattunk s hosszú fenyő-nyársakon forgatott pecsenyékből és kítűnő borokból bőséges lakomát ültünk.

A környéken legeltető juhászok rendre elészállingóztak a szokatlan zajra s jókora távolból bátortalanul nézték társaságunkat.

Felszólítottuk, biztattuk őket, hogy jöjjenek közelebb és vegyenek részt étkezésünkben. Sokáig vonakodtak, tartózkodtak tőlünk. Rendre azonban, egyes bátrabbak példája után, a kik jó darab sültekekkel és tele pohár borokkal mosolyogtak, integettek feléjük, oda gyűlt az egész. Ételen-italban nem volt fogyatkozásuk.

Mikor lakomájokat elvégezték, szó nélkül visszavonultak, bizonyos távolságban összegyűltek és tanácskoztak.

Kiváncsian vártuk, hogy mit főznek ki.

Egyszerre felénk fordultak és sorba állva harsányan kiáltották:

„Sze trejászka Domnu Kossuth!“

Azt főzték ki tehát, hogy a magyar emberek iránt érzett hálájukat Kossuth éltetésével kell kifejezniük.

Ha gyorsan szét nem futnak, bizony megöleltük volna a zsiros száju ficsórokat!

Déva, 1892. szept. 2.

Réthy Lajos.

A *népiskola* a hazaszeretet szülőanyja, terjesztője kell hogy legyen!

Hazánk ezeréves története nem szegény nagy alakokban, kiknek működése századoknak szolgálhatárjelölőül, de egyiknek működése sem áldásdúsabb, a népre kihatóbb, az általános szabadságnak nagyobb szolgálatot tevő, mint a *Kossuth Lajos-é*. Azért nem csak arczképének van helye a népiskolában, de *szelleme* kell hogy az iskola tanítását áthassa s a történelmi tanítás központját képezze s pályája a jövő nemzedék követendő mintaképének állíttassék fel!

Nagy-Sajó, 1892. szept. 5.

Sebestyén József.

Gábor Áron és a székely szekeres.

1849. június végső napjaiban történt, a háromszéki mezőkön, Eresztevényen.

A honvéd-tábor Kézdi-Vásárhely felől jövet, Eresztevény szélén szállott meg, az országuttól balra. Külön a gyalogság, külön a tüzérség ágyuival, municziós szekereivel, hosszú sorban egymás mellé zárkozva.

A nap is éppen nyugvóra hanyatlott, mikor Gábor Áron a tüzekeket és szekereket az ágyuk előtti szabad területen négyszögbe állította s tekintettel a küszöbön álló véres napokra, őket újra föleskette.

Az esküformát én, mint első tüzmester mondtam elől, hogy emlékezetben maradjon, idejegyzem:

„Esküszöm az élő Istenre, Magyarországnak, Magyarország alkotmányának, a magyar országgyűlésnek, az általa kinevezett vagy kinevezendő felelős kormányának hűséget és engedelmességét. Esküszöm, és elfogadom, hogy az ország alkotmányát és törvényeit, utolsó csepp vérig védelmezem. Ágyumat soha el nem hagyom, avval harcolok s ha a szükség úgy kívánja, azt éitem veszélyeztetésével is beszögezni igyekszem. Isten engem úgy segéljen!”

A legénység szétszórt s éjjeli elhelyezkedéshez készült. Én Gábor Áronnal együtt, mindketten lóháton ülve végigjártuk az ágyuk és szekerek sorát s kijelöltük hová kell éjjelre öröket állítani. Visszatérőben, a főtábor tanya felé az ágyuk előtti szabad téren, egyik löporos szekér közelében egy székelő szekeres állott, hátán hosszú ostorral, kurta pipájából füstöt eregetve s szemlélgetve, a mit maga körül látott.

Gábor Áron hozzá lovagolt s megszólítja:

„Jó estét atyafi!”

„Adjon Isten az uraknak es.”

„Hát kee hova való?”

„Csak ide szomszéd falusi.”

„Van-e felesége?”

„Van hál' Istennek feleségem, négy gyermekem.”

„Adja sza csak azt az ostort.”

Az atyafi kissé csodálkozva odanyújtja.

Ekkor Gábor Áron kétrét fogja a sulyos ostort. Első csapásra kirepül a kalap a székelő ember fejéből; második csapásra a pipa ugrik messzire s mikor a székelő lehajol, hogy sebtiben holmiját összeszedje, hátára s hátuljára kapott még néhány ütést ilyen szavak kíséretében: „Hát kend, forgós teremtetted! itt pipázik a puskaaporos szekerek mellett, tudja-e, hogyha egy szikra belekap, mind a hányan vagyunk Pilátushoz megyünk vacsorára; soha se látja a feleségét s a négy gyermekét. Eltakarodjék innen s ide ne merje többet tenni a lábát, mert főbe lövetem!”

Ilyen volt a Gábor Áron őrnagy tábori rögtön itélő széke.

S most ott alussza örök álmát a székelő ágyuk nagy mestere Eresztevényen, azon hely közelében, a hol ez az eset történt.

Én, ki az eresztevényi siremlék közelebbi leleplezésekor nem lehettem jelen, hálás emlékezzettel teszem ezt az egyszerű göröngyöt Gábor Áron sirhalmára.

Kolozsvár, 1892. szept. 7.

Szabó Sámuel,
vált tüzer főhadnagy.

Vizakna.

*Kétköves tüzekben, sósvizes habokban
Kik ma is harcoltok: én veletek voltam.
Kerestem valamit, fegyveremre dőlve,
S veletek rohantam: „Előre, előre!”*

*Óh, minő zene volt! Zengett az ég, a föld.
„Szabadság” jelszóval a harci tér betölt.
Élet s halál kész volt, hogy egymást temessék,
És összeroppanni látszott a mindenség.*

*És össze is roppant. Elbukott az élet.
A hol hősök küzdtek: temető-kertté lett;
Új chalons-i mezők jövő századoknak,
Honnan tűzparipán kelnek a halottak.*

*Nem! Nem halottak ők; csak meg vannak ölve.
Névtelen nevükkel élnek mindörökre,
És szent „Ament” a nagy végetlenség mond rá:
Az a halott, kit az élet tesz halottá!*

*Ti nem is éltetek, nem láttatok szennyét,
Mit a szolgaságnak rabláncza terjeszt szét;
Csattogó szárnyakon szálltatok az égbe,
Szellemi föntségben, lelkesülten, elve.*

*Kerestem a halált s büszkén estem volna
Veletek a vérrel megáztatott porba;
De midőn mellemet tártam a fegyvernek,
A Halál így szólott: „Lódulj innen, gyermek!”
Kolozsvárt, 1892. szept. 7.*

Szász Gerő.

A muszka katonák s a magyar nők.

Azon időben, mikor az oroszok a baza szabadságáért, küzdő magyarokat leverni segítették, *Kohánovics* orosz ezredes egyik felső magyarországi városka felé vezette seregét. Ugyanó beszéli a következő esetet:

— Katonáim a forróságtól már kimerültek s víz a közelben nem volt kapható. Hosszas menet után megpillantják a város közelében fekvő szőlőhegyet s lehetetlen volt őket visszatartanom, hogy berohanva kínzó szomjúságukat a feljők mosolygó fűrtökkel enyhítsék. De észrevették ezt a szőlőket őriző nagyszámú asszonyok, kik a karókat kikapkodván, katonáimra rohantak s agyba-főbe verték őket, hogy csakhamar szaladásra vették a dolgot. Még most is emlékszem szitkozódásaikra, mely így hangzott: „Rejtettettettette — rejtettettettette!”

— Alkalmasint teremtették az asszonyok — mondtam neki.

— Lehet; de a katonák nem mertek többé szembeszállni velük. Én a közelből néztem az egészet s még ma is nevétsre indít a jelenet, ha a bátor asszonyokra gondolok. Ha, ha, ha!

— Hja! magyar nők voltak ám azok!

Bar, 1892. szept. 4.

Közi: Szalczzer Sándor.

Szultán és emigránsok.

Vesztett szabadságharcunk menekülteinek nagy részét ismét a török fogadta védőszárnyai alá, kiket birodalmának különböző városaiban helyezett el, hogy őket a kiadatástól megmentse.

Bem — Murát pasa, *Kmety* — Izmáil pasa, *b. Stein* — Ferhát pasa, más tisztekkel együtt Aleppóba internáltattak.

Midő ezek a hajóval Konstantinápolyba érkeztek, Abdul-Medzsid szultán megismerni óhajtotta Bemet, a nagyhirű férfit, ki Erdélyben oly hősileg küzdött az egyesült hatalmak ellen s minthogy az emigránsoknak a hajóról való kiszállás megengedve nem volt, a szultán személyesen ment kíséretével a földéltet. Itt végig tekintett a szabadságharcnak előtte álló hősein s hosszasan elmélázott; majd ismét Bemre függeszté szeméit, mialatt részvétteljesen így szólt kíséretéhez:

— Jázik bu iit adámlará; jázik, csak jázik böjle oldogunu! — Beh kár, igen sajnós, hogy ezen vitéz egyéneknek dolgái oly rosszul ütöttek ki! —

Igaza volt! De mi okozta ezt, mint a személyes nagyravagyás s az ebből származott egyenetlenség. Igen jól ír azért Tüköry Lajos emigráns Damaszkuszban:

„Tigrisként harcolt a magyar nép drága honáért;
Ősi szabadságért hősei jöttek elő.
Nem dörgő ágyuk s szuronyerdők sokasága
Győzött meg; hűlten Görgey árula el.

Sujtja magyart átok; nem tartott ez soha össze;
Pártra oszol s azután úgy teszi tönkre magát.
Ébredj nemzetem! oh ébredj föl már valahára!
Tarts együtt! — Hídd el győzve van ellened így!
Bar, 1892. szept. 4.

Közli: Szalczér Sándor.

Kossuthhoz.

Annyi bufelhóvel megrakott egünkön
Te vagy Kossuth Lajos reményünk sugára.
Lelkünkhez nőtt eszméd örök szentségénél
Megdobbán a szívünk neved hallatára. . .
S mint a szent igének jámbor hallgatói
Rád figyelünk könnyel, imádkozó ajkkal,
Téged dicsőít a lelkünk szárnyalása
Csendes susogással, egetverő dallal. . .

Nevedhez fűz minden gondolat és érzés,
Mely az ember jégát, a hon üdvét kéri;
Ezekben születik a szabad-ág lelke,
Mely életed utját örökké kíséri. . .
S mint egy nagy piramis látszol ki a multból,
Ahol lángszavadra termett hősök vére —
Csodás tettek nyomán, mythoszi fény között
Ömlött az imádott hazának földjére. . .

Bübbajos ajkadon annyiszor megcsendült
Igédnek, oh, lesz-e hűn követő népe?
Fog-e úgy ragyogni, miot fényes lelkedben
Az isteni szikra: a szabadság képe?
Mit az égtől kértél, te nagy Prometheusz,
Hogy felgyujts e honban minden igaz keblet,
Hogy még visszatérjen Hunyad dicsősége,
Erényben és fényben nagy legyen a nemzet. . .

Borongó kebelled nézek a jövőbe
Maholnap ezer év mesgyéjére állva.
Ki gyújt szövétneket, ha majd sirod fölé
Borul ez a nemzet, mint elhagyott árva?
De mit is beszélek? — Nem halsz meg te soha.
Szabadság lelkével az enyészet nincsen. . .
Neveddel hagyod ránk e szent örökséget,
Amely halhatatlan, mint az örök isten. . .

Oh, légy üdvözölve, légy örökre áldott!
Mig csak Árpád földjén egy magyar szív dobban.
Nevedet hordozza imádkozó ajak
A sir álmainál, a bölcső dalokban.
A szent örökségben munkára hi lelked;
S ha majd kész a munka, győzedelmi ének
Zengjen örök hálát, örök dicsőséget
Nagy Kossuth Lajosunk dicsó szellemének. . . !

Budapest, 1892. szept. 7.

Fülei Szántó Lajos.

Reflexiók.

A nagy ember is, mint a nap, minél magasabba emelkedik,
annál messzibb körbe ontja áldását.

Az igazi nagy ember csak az, a kinek nemcsak művei na-
nagyok, de jelleme is.

A kinek megjelenése, működése milliók boldogságát, szabad-
ságát alapította meg, méltó rá, hogy nevét a rajongó fiatalság égbe
emelje s a higgadt ember mélyen meghajoljon előtte.

Hálára csak a jó ember képes és az ember legmegvetendőbb
tulajdona: a háládatlanság. A persák halálbüntetését rótták rá.

Csak egy előkelőség van, mondja Heyse oly helyesen, az az:
hűnek maradni önmagához.

Az érzés a melegnek legcsekélyebb foka; legmagasabb pedig
a világosság. Az érzés a világosság felé vonz bennünket.

A bolygók tova tűnnek, az álló-csillagok örökkön világolnak.
Kolozsvárt, 1892. szept. 7.

Széchy-Lorencz Josephine.

Korunknak egyik igen nagy hibája, hogy
nem elvi, hanem személyi kultuszt űz.

A politikában épen úgy, mint a társadalomban.

Az egyesek tevékenységét a legtöbb esetben
nem meggyőződés, hanem személyi tekintetek
irányítják.

Pedig a ki *hazát* és *nemzetet* igazán akar
szolgálni: annak le kell mondania mindennemű
személyi tekintetekről; arra nézve egyedül irány-
adó csak meggyőződése, hazája és nemzete ér-
deke lehet, a mint az volt *Kossuth Lajos*-nak,
mikor a nemzet szabadságáért kellett küzdeni,
vért és életet kockárára tenni; *Deák Ferencz*-nek,
mikor a nemzet jogait és szabadságát kellett biz-
tosítani és *Baross Gábor*-nak, mikor nemzete
anyagi gyarapodásának alapjait kellett lefektetni.

A személyi kultusz művelése lehet kényel-
mes, de az igazi nagyságnak soha sem volt tu-
lajdona.

Budapest, 1892. szept. 6.

Szterényi József.

Háboru, mint „nemtő”.

Az 1848 - 49-iki honvédelmi harcot nem
csak az a nyomorult, elcsigázott jobbágy nép
vette a gondviselés által küldött mentő angyal-
nak, sok okuk volt, mint ilyen üdvözölni olya-
noknak is, kik megfordítva: az arany szabadságot
siettek a rabság édes békóival felcserélni, Édes
békó! Hát még ilyen is van? Igen ám, ki ne
ismerné, vagy legalább hallott volna hymen
rózsás békóiról!

Sok szép leány és deli katonatiszt boldog-
ságát segítette elő ez a forradalom, mely egy-
szerre a szívek forradalma is volt. Nem kellett
kaucziót tenni, minek következtében a sok sóhaj-
tózást kikerülendő gyors egymásutánban köttettek
a boldog házasságok. Ha ma egy ifju tiszt, tábo-
rozás közben meglátott egy lányt, ki neki meg-
tetszett, s esetleg a lány sem idegenkedett tőle
már egy hét múlva boldog ferj és feleség voltak,
ha mindketten megegyeszer olyan szegények
voltak is.

Ezeket különben egy, még ma is igen boldog
öreg nő visszaemlékezései nyomán emlitem fel,
ki maga is, már a forradalmat megelőzőleg hiven
szeretett és szeretve volt egy katonatiszt által, s
mert szegények voltak, a biztosíték hiánya miatt
sokáig nem lehettek egymáséi. Az akadály meg-
szüntével, illetve az 1848—49-iki szabadságharc
idejében — minden kauczió nélkül — örök hű-
séget esküdött egymásnak a boldog pár.

Az egyszerű gondolkozása, de tiszta szivü,
vallásos asszony azóta — mint mondja — napon-
ként hálatali imádságaiban foglalja a nagy Kos-

suth nevét, felfogása szerint ő is neki köszönheti, hogy annyi éven keresztül a világ egyik legboldogabb asszonya lehetett. Ha beszédközben emlitem neki Kossuth szép korát, ő boldog mosolylyal, a tiszta meggyőződés hangján feleli; „nem csoda édesem, hisz én is naponként imádkozom hosszú életéért s még hányan teszik ugyanezt.“ Bizony hányan teszik és tesszük! Más, más okból, de mindig hátaltelt szívvél.

Tokaji Irma.

Az 1849-iki fegyverletétel után a magyar nemzet is jogos büszkeséggel mondhatta el azt, a mivel I. Ferencz francia király a páviai csata után vigasztalta magát:

„Minden elveszett, kivéve a becsületet!“

De hogy a nemzet ezt ország világ előtt teljes önérzettel mondhatta el, abban nagy része volt ama fényesen jellemző ténynek is, hogy Magyarország kormányzója Arad várában hagyta mind a kincseket s onnan egész szegénységben indult a hontalanság keserveinek.

Büszkék lehetünk a magyar becsület eszményiségére, valahányszor erre gondolunk.

Budapest, 1892. szept. 1.

Vadnay Károly.

A Kossuth-kultusz az idők tanuságaiból vont következtetések által, a dogmaticus hit mithicus kódéből teljesen kibontakozva, egy politikai szükségesség érzetévé lett.

És ebben van e kultusz állandóságának legnagyobb garantiája. Kultusz, melyben minél kevesebb van a dogma bigoteriájából, de annál több éltető, enyhet nyújtó és megerősítő hatása eleven érzetéből. A mi hatást a nagy emberek nemes példája a tömegekre gyakorol, — a mit egy érdemekben, tapasztalatokban és szenvedésekben gazdag élet egy léha, érzéketlen és élvhajhász nemzedéknek nyújt — a szent és örökké élévülhetetlenül nagy aspirációk, miknek teljesülte után „buzgó imádság epedez százezerek ajkán“: az mind benne van a Kossuth Lajos kultuszában.

Ki ezt meg nem érti: az buta ember.

Ki félremagyarázza: gonosztevő.

Kolozsvárt, 1892. szept. 13.

Várady Aurél.

A mythologia csodás regéiből ismerjük a Prometheus történetét, a tömeg tiszteletében istenekké magasztosult bálványok hamis hatalma előtt meg nem hajolva, alkotni és teremteni akart s mert alkotásához igénybe vette a hatalom által monopolizált szent tüzet; az örökös kin és gyöt-

relem sziklájához lánczoltatott. Így kellett eltölteni életét.

Ez a tragikus sorsa mindazoknak, kik elég nagyok szembezállani a törpeség uralmával. Ez a sorsa a Rákóczi Ferenczeknek és a Kossuth Lajosoknak is. Vajjon még akkor is, ha a nemzeti hála és kegyelet érzelmeibe ádáz ellentét dissonans hangja soha nem vegyülne, tudnánk-e kárpótlást nyújtani a magyar Prometheusoknak fájdalomukért, szenvedéseikért, mártiromságuk súlyos kárhozataért?!!

Kolozsvárt, 1892. szept. 13.

Váradyné Miklós Ida.

Második zarándoklásom Turinba.

Ruttkayné Kossuth Lujza, a nagy száműzött őrző angyala. folyó év jul. 13-án kelt becses levelében, melyben oly melegen emlékezik meg a neki ajándékol küldött „Kossuth élet és jellemrajza“ című műveiről, meghív vendégszerető házához az idén is, mert hiszen miként írja. „Halad az idő felettünk s mindketten annyira megöregedtünk, hogy kevés alkalomra számíthatunk elvbarátink s honfitársainkkal találkozhatni, ha azok a jelen nyarat elmulasztják!“

Az egész levelen a legmelegebb rokonszenv nyilvánul, sokszor elolvastam, de e néhány sorból álló jóslat komor gondolatokba merített.

Egy pillanat s a Turinba való második zarándoklás tényé lett. Aug. 24-én Turinban vagyok s Ruttkaynével a látogatásra nézve engedélyt esdve, rövid időre ily névjegy ad szabadságot a várva várt találkozáshoz: „Igen szívesen elvárom önt ma fél kettőre délután, tisztelettel. Veuve Ruttkayné né Kossuth.“

Örömtől repeső szívvél siettem fel a Via dei Mille 22. sz. ház első emeleti lakására. Ruttkayné rendkívül szívesen fogadott, azzal a magyar vendégszeretettel, mely annyira sajátja s jó szívvél, nyájasan, mely egész lényét annyira jellemzi.

Sok érdekesről folyt a szó, többek között így szólt: „Bátyám. szegény, rendkívüli szívos kitartással dolgozik elkésett műve befejezésén, Iratainak IV-ik kötetét a napokban adja át Helfy képviselőnek kinyomatás végett. Bátyám jókor kel s délután 3 óráig egyhuzamban dolgozik. A régi, üditő séták is szépen elmaradtak, a massage gyógykezelést használja a mi némi részben pótolja a kellő mozgást, de bizony még sem helyettesíti. Semmi sem akaszthatja meg munkájában, ha csak az nem, hogy néhány percze, mintegy közbeeső, pihenés gyanánt jó barátait s elvtársait kell fogadnia.“

A társalgás a legérdekesebben foly midőn belép Helfy s örömmel adja tudtomra, hogy a kormányzó nagy elfoglaltsága dacára szívesen lát dolgozó szobájában.

Helfy kíséretében átmentem szívszorongva K. dolgozó szobájába. Ugyanazon ébenfa íróasztalnál görnyedt az „istenialak“, mint 1889-ben a turin-párisi látogatásunk alkalmából. A hogy beléptünk az írást félbehagyá felkelt, barátságosan kezét nyújtá, jóságos szép kék szemeit reám függeszté és szívesen üdvözölt. Az íróasztalon feküdt már az Irataim IV-ik kötetének magas halmaz kézírata.

Beszélgésem egy félóránál tovább tartott. Műveiről nyilatkozott, ajánlotta a Genuai kiállítás megtekintését, emlité a székely kivándorlás ügyét s rendkívül érdekesen beszélt el, hogy 48-ban, mint miniszter sokat foglalkozott e kérdéssel „A sikság s rónaság Canaán földjére óhajtottam volna a derék

munkás székely népet kitelepíteni, de nem sikerült s átlátam, hogy a székely nép csak a hegyes vidékekre termett.“

Érdekes nyilatkozatokat tett a székely iparra vonatkozólag. Magyarország legerősebb védbástyájának tartja a székelységet s erősen hiszi hogy „e védpaizon megtörik a kárhuzatos nemzetiségi aspiráció összes tevékenysége.“

Sok érdekes dolgot beszélve az idő gyorsan telt s én bucsuzám. Felállott székéről, megcsókolt kétszer s könnyezve mondá: „Isten önnel. Látogassa meg a Genuai kiállítást, magam is szívesen megtenném, de munkám IV-ik kötete fogva tart, s sietnem kell. mert könnyen kikopok az időből... s sirva bocsátott el magától, kezemet megszorítá, én kétszer megcsókoltam azt s szó nélkül sirva távozék vissza. Ruttkaynéhoz.

A könnyek okát kérdezőn fájdalomosan kelle bevallanom, hogy az 1889-iki látogatásom óta nagy változást vettem észre. K. azon ritka lángelmékhez tartozik, kik szellemi erejük teljes tudatában ily korban, közel a százhoz, phaenomenalis jelenségek. Szelleme most is úde fiatal, a mély gondolatok csak amugy kergetik egymást, előtörnek tömegesen s ő mindig a legtökéletesebb formát adhatja azok kifejezésére. Mindazáltal physikailag meg van törve. Az 1889-iki heros szikárrá, véznává lett, arczban meghuzódott, szemei most is villognak beszéd alkalmával, hangja most is csengő, de kezei már nagyon reszketnek s léptei sem oly biztosak.

Helfy érdekesen beszél el, hogy a kormányzónak páratlan emlékező tehetsége van. Íróasztalán a legkisebb okmány sem fekszik az idézetek felkeresésére. Tudósok v. költők műveiből tisztán emlékezetből idéz s bármiféle nyelven s bármily mennyiségben történjék is ez meg, az idézet az utolsó vesszőig egy és ugyanaz az eredetivel.

Ruttkaynétól is bucsut vevék, ki megtudván, hogy Nápolyba is elmegyek, ifj. Kossuth Lajos felkeresését, kéré. Megtettem volna szívesen kérés nélkül. Hisz legfőbb vágyam volt mindig e családot közelebből ismerni meg.

Ifj. Kossuth L. Nápolyban a Vezuv szállodában lakik a 67. sz. szobában. Hivatalában is fölkerestem s rendkívül szívesen látott. Pompásan beszél magyarul s legkevésbé sem látszik az idegen befolyás. Majdnem egy óra hosszat időztem becses társaságában s minden szavából látszott, hogy érdeklődik magyarországra s iránt s jól van értesülve a kevésbé fontosabb események felől is.

Egyről azonban nem akart hallani. Mikor a rendkívüli lelkesedést festém, melylyel a „nagy száműzött“ 90 éves jubileumát üli meg egész Magyarország s hogy e lelkesedésről fogalma csak annak lehet, ki nem holt betűkből ismeri azt, hanem személyesen győződik meg arról, hallani sem akart róla. Minden szavából kitünt, hogy családi megállapodás, miszerint szülőhónukat soha se lássák viszont s fájdalom a mi több, hogy a Kossuth család derék fiai nem nőszülnek mert e családnak ki kell halnia.

Irtóztató játéka a sorsnak. Genuában fölkerestem a kormányzó áldott jó nejeének s kedves leányának Vilmának a sírját. Önkénytelenül köny gördült szemeimbe mikor elgondolám, hogy mi még hamvait sem bírhatjuk a nagy prófétának s eszembe jutottak a szomorú szavak, melyek lelkem mélyéig meghatottak: „én is szívesen elmennék Gennába, de sietnem kell művem befejezésével, mert maholnap kikopok az időből.“

Istenem add, hogy e szomorú jóslat minél később következék be s a magyarok istene mentse meg minél több időre a nemzetet a nagy csapástól.

Székely-Udvarhely, 1892. szept. 6.

Dr. Vajda Emil.

Kossuth anyjának halála.

Mily kegyetlen a száműzelésben élő hontalan Kossuth sorsa, hogy még az sem adatot meg neki, hogy szüleinek halálán jelen lehetett volna?

Atyja itthon halt meg a pestmegyei Alsó-Dabason, 1839. június 13-án, de Kossuth akkor fogva volt, s így a fiu nem mehetett haza, hogy szeretett atyja szeméit lefogja. . . . Édes anyja azonban külföldön halt el és a végzet még sem engedte, hogy — a mint maga Kossuth mondja — bucsúcsókot nyomhasson haldokló anyja ajkaira. . . .

Ez úgy történt, hogy az amerikai diadalútjából visszatért Kossuth, 1852. nyarától kezdve Angolországban élt és működött a nemzeti ügy érdekében. Majd átment Brüsszelbe, hol édes anyja is tartózkodott, de a konzervatív belga kormány rossz szemmel nézte Kossuth jelenlétét és szereplését, s ezért 1854-ben kiutasította őt Belgiumból két francia irótársával együtt, mint a kiknek viselete (a kormányférfiak nézete szerint) a közbiztonságot veszélyeztette!

Az emigráció történetével foglalkozván, harmadéve néhány kevésbé ismert adat, úgy tisztázására Kossuthhoz fordultam és 1890. febr. 15-én Turinban kelt nagybecsű válaszában többek közt édes anyja haláláról is írt. Kiadatlan levelének e részét alkalmoszerűnek találok most közölni, mint olyat, mely az ősz Kossuthot, mint kesergő gyermeket tüntetvén fel, újabb arany szemmel járul magasztos jelleméhez.

Íme a levélrészlet:

„Édes anyám Brüsszelben halt meg. Növéréim: Emilia, Zsulavszkyné és Zsuzsánna, Meszlényiné New-Yorkban. Haláluk napjait emlékezetből nem tudom megmondani ép úgy, min' azt sem tudnám megmondani, hogy én magam mikor születtem. Londonban vettem a tudósítást anyámnak haldoklás szélére jutott reménytelen állapota felől. A Belga követ utján kormányát megkértem, engedje meg, hogy elmehessek bucsú csókomat nyomni haldokló anyám ajkaira. A távirati felelet az volt, hogy erre csak azon feltétel alatt adatik engedelem, hogy belga földre lépésem percétől kezdve eltávozásom utolsó perczeig rendőr kísérsje minden léptemet, még haldokló anyám ágyához is. Felháborodással utasítottam vissza az ember-telen feltételt, hát nem vehettem bucsút haldokló anyámtól, nem kérhettem ki bánatos árva fejemre áldását, nem zárhattam le szeméit, nem kísérhettem az örök nyugalomra sírjához. — Concha Győző egyetemi tanár „Új-kori alkotmányok“ czimű munkájában említést tesz*) a belga „alkotmányos“ kormány e brutalitása felől.“

Mily meghatók és fájdalmasak e sorok, melyek a gyermeki szeretet és kegyeletés érzés legnemesebb megnyilatkozásai. S mennyivel inkább jogosult, tisztelni azt a nagy férfit, ki édes anyját ennyire szerette és róla ily bánatosan tud megemlékezni!

Kolozsvár, 1892. szept. 8-án.

Veress Endre.

Hogy láttam utoljára Kossuthot!

Sem az előtt, sem azután olyan emlékezetes husvétot nem értem, mint az 1849-iki volt.

Azok a napok voltak a dicsőség napjai, melyre mi, már öregek, de akkor még gyermek-ifjak úgy gondolunk vissza, mint egy szép álomra, mely ha fölcbredünk tovább

*) Lásd 1884-ben megjelent művének I. köt. 27. l. Közöl.

folytatódott. — Értem az 1849. április elején viselt ütközeteket. A nagyhéten meggyőződünk arról, hogy Ausztria nem képes velünk bírni.

Kora reggel Hatvan felől — mi Hatvannál táboroztunk — egy osztály uhlánus mutatta magát és vagy 4000—4500 lépésre megállva egy dombháton, lovaikról leszálltak s kihívólag huszáraink arczéle elé plántáltak magukat. A Miklós-huszárok egyrésze, többnyire újonczok bele is mentek a tőrbe, elé robotgok, de abban a perczen az uhlánusok lovaikra kaptak s iszonyu rohammal támadták a mieinket. Az újonczok legnagyobb része a harctéren maradt, mire egy más század segítségökre rohan, s az uhlánusokat megfordítva gyors szaladásra bírta. Mi a IV lovas ütég bár nem voltunk a Gáspár osztályában, hanem Kmettynél — rögtön előre rohantunk s az attakirozó uhlánusokat baloldalt lövöldözni kezdtük és a lövöldözést csak az éj beálltával szüntettük be. Negyednap reggel Aszódon — Bagon át gyorsan rohanva, lövöldözve úgy dél tájt Gödöllőre értünk. hol kevés időt töltöttünk a mostani királyi lak. előtt, mely időt arra használtunk, hogy az osztrákok által ott hagyott meg nem készített őz, szarvas és más (vadaskertbeli) eleséget megsütöttük — főztük, s egészséges gyomorral nagy étvágygal elköltöttük. Délután a lovasság egy részével ütégünk Kerepesig ment; az ellenség mindenütt lövés nélkül futott előtünk Czinkota felé, hagyva számunkra oly sok fáradt, kidőlt bakát, hogy nagyrészt csak úgy birtuk elszállítani, hogy 6—7 huszár kísért 100—150 fegyvertelen cserepárt.

Kerepesen meghívott Kmetty az ütégből, mint jó lovast és megbízható tűzmesert, s nekem egy háznál megirt sürgönyt adott át, hogy menjek vele Gödöllőre és személyesen adjam át Görgey tábornoknak. Én hát jó egérszörű bábolnai paripámra kapva, rögtön visszaindultam.

Megemlítem, hogy 11 óra felé kezdtek a park fái látászani, s néhány percz múlva lovam horkolni kezdett, s megbicsakolva magát, sehogy sem akart menni. Leszálltam s miután szép szóval, simogatással sikerült lovamat némileg megnyugtanni, s kantárszárjánál fogva magam után vezetni, kutatni kezdtem ijedelmének okát, de szinte magam is megirítottam attól a mit megpillantottam egy közeli fára, hosszas kötelen függött (csak a fehér ruhájában,) *egy akasztott ember*. — Küldetésemre gondolva, összeszedtem magam s felpattanva a nyeregbe, bevágtattam a kastély kapuján; jelentettem az őrnök, hogy a tábornokkal személyesen van dolgom, s miután bejelentett, bementem és Görgeynek, ki egy divánra volt dőlve, a sürgönyt átadtam; a zajra megnyitott a másik szoba ajtaja, s abban megjelent Kossuth Lajos; papucsát a lábán. — Mi baj? történt valami? Kérdé. „Semmi! Kmetty már Kerepesen van táborban, itt a jelentése. — Én sokszor láttam Kossuthot, ösmertem jól, kevéssel az előtt láttam Tiszafüreden is, de ilyen negligzében látni Magyarországnak kormányzóját még soha sem volt szerencsém.

Középfalva, 1892. szept. 4.

Veress Ferencz.

(Férfiz.)

Herczeg Windischgrätz Alfréd, cs. és K. F. M. osztrák sereg főparancsnok Bpestől kiindulva ellenünk, — szerencsétlen hadjáratú intézkedése következtében — a bécsi intéző körök által főparancsnokságától elmozdítván, a cs. sereg vezénylete Wohlgemuth Lajos F. M. L.-ra ruháztatott át.

Wohlgemuth első föllépése ellenünk a sarlói csata volt.

Seregünk, Damjánich János és Klapka György tábornokok vezetése alatt, nagy bajjal ment át a Gardam folyón, mert a folyó — a nagy esőzések folytán — erősen ki volt áradva.

Szerencsésen átkelve az áradó folyón — megállapodott terv szerint — haladtak N.-Sarló felé.

Wohlgemuth egy magaslatról látcsővel nézte seregünk fejlődését.

A mozdulatokat bámulattal és nagy figyelemmel kísérte és mind izgatottabb-izgatottabb lón.

Környezetében levőkhez fordulva nyilvánította némi kedvtelenséggel „Man hat mich in Wien falsch berichtet, da man sagte, dass die ungarische Arme sei eine zusammen geglaubte Horde — und wie ich sehe, die Leute marschiren wie auf dem Exercier-platze!“

A kölcsönös támadás megtörtént, győztes seregünk a császáriakat minden posztójukból nagy veszteséggel kivetk.

A zavart hátrálásban *Herzinger Antal* cs. Brigaderos Wohlgemuthhoz érkezett, a fővezér kérdezte a Brigaderost: „wie, Sie hier? und wo ist Ihre Brigade?“

Erre *Herzinger* válaszolva „hier Excellenz!“ reá mutatott a csekély számú menekülteire — hozzá tevén, „ich halte mir die Freiheit genommen Euer. Excellenz zu bedenken, dass die ung. Armée keine zusammen geglaubte Horde sei und zu dem Excellenz da sind *Speck fresser und keine Feigen fresser*.“

Ez utóbbi mondat arra vonatkozik, hogy Wohlgemuth előbb, mint Windischgrätz herczegtől a főparancsnokságot átvette, Olaszországban az olaszok ellen előnyösen vezényelt.

Kolozsvár, szept. 7. 1892. *Végh Bertalan,*

1848—49. honvéd ezredes.

A báró Riedesel.

1836-ban ismertem Bécsben báró *Riedesel Hermann* főszázadost, a bro Mengén vértés ezrednél.

Nevezett egy hét láb magasságon felüli, erős, fiatal lovag volt; mint kitűnő lovas, és vivő széles körben volt ismeretes.

(Ha emlékezetem nem csal) az isaszegi csata alkalmával a lovassági támadások alatt br. Riedesel századja élén támadólag volt, a vele szemben levő I-ső huszárezredünk egy századával, a mely század élén Sebő Alajos főhadnagy volt, kisdud virgoncz egyén.

A századok összeütközése előtt Sebő látva Riedeselt századja élén exhortálva a légénységet, hozzá vágatott. Riedesel óriás bizva erejében és vivő nagy tehetségében, bizton fogadta Sebőt

Sebő Riedesel baljára kerülve támadta meg az óriást és oly szerencsésen vágta őt nyakszirten, hogy az óriás azonnal halva rogyott le lováról.

Erre Sebő vissza vágatott századjához és azzal diadalmasan kergette el a vértés századot.

Sebő 16 évi várfogságra volt elítélve.

Kolozsvár, szept. 7. 1892. *Végh Bertalan,*

1848—49. honvéd ezredes.

Tállya.

*Szól a világ: Kossuth enyém,
Legnagyobb emberem.*

*A nemzet szól: Kossuth enyém,
Nagygyá úgy nőtt velem.*

*S a kis város a völgy felett
Mint egy anya, mosolyg:*

*Tiétek fényes tettei,
Enyém bölcsője volt.*

Budapest, 1892. szept. 12. *Zempléni Árpád.*